

REIS NAAR EEN LAND DAT NIET MEER BESTAAT

© Daniël Verhoeven
Alle rechten voorbehouden

Ferre: Pisak, Donderdag, 16 Juni 1988, 16:00

Het moet rond 4 uur in de namiddag geweest zijn toen beneden op het kleine kiezelstrand mijn mes plots uitschoot bij het snijden van een watermeloen. Het bloed gutste uit de duimheuvel van mijn linkerhand. Ik wikkelde mijn hand snel in een handdoek, drukte op de wonde, hield mijn hand omhoog om het bloeden te stelpen en haastte mij naar boven. Dit had verzorging nodig. Na 10 minuten begint bloed te stollen. Geen paniek. Tijdens de klauterpartij naar het dorp droop er zoveel zweet van mijn gezicht dat het prikte in mijn ogen. De zon brandde zich in mijn bloot vel. Er was geen levende ziel te bespeuren. Bij dergelijke hitte bleef iedereen natuurlijk binnen hier. Toen ik uiteindelijk ons verblijf binnen strompelde waaide de koelte uit de gang me toe. De redding was nabij. Eerst zag ik geen steek voor mijn ogen in het halfduister. Ik wachtte even tot mijn ogen zich aanpasten aan de schemering. Ik hoorde het onregelmatig kletteren van een douche. Ik hield mijn adem in maar toen hield het gekletter op. Ik draaide de deur van onze kamerdeur open en zag sprankeltjes licht op de muur huppelen door een spleetje van de vensterluiken. Ik zocht naar de verbandkist. Merde! Waar had Irma die weeral gelegd? Verdwaasd deed ik ten slotte de kast open en nam een verse handdoek en depte daarmee het zweet van mijn gezicht.

Djevojka had me zien passeren in de gang terwijl ze een douche nam. Ze luisterde. Ze hield haar adem in. In haar kamer, onze gastenkamer, hoorde ze een vaag gestommel. Ze kon niet bij haar kleren in de kleine afgesloten muurkast - die we niet mochten gebruiken – op onze kamer. ‘Zimmer frei, Camere libere, Sobe slobodne.’ Ook als ze geen vrije gastenkamers hadden, probeerden de Kroatische en Montenegrijnse kustbewoners een graantje mee te pikken van de vreemde deviezen die de toeristen binnen brachten. Improvisatie was dus geboden. Nu ja, de Joegoslaven konden toveren en jongleren tegelijkertijd, ze deden het met overtuiging en bravoure. Een kinderkamer werd in een handomdraai omgeturnd in een gastenkamer. De kinderen werden eventjes bij de grootouders geparkeerd... en zo sliep je op de kamer van hun dochter(s) en/of zo(o)n(en). Maar de jaarlijkse verhuis ten huize Radic was blijkbaar nog niet afgerond. Onze schuld. Normaal belden we vooraf, maar nu waren we à l'improviste gearriveerd. Pisak stond niet op ons reisschema. Op 10 juni 1988 arriveerden we in Herceg-Novi. Het was oorspronkelijk onze bedoeling om 3 volle weken rond te reizen in Montenegro: ‘Crna Gora’, met 2 rollende r's die als stenen van de bergen rollen. En alhoewel Montenegro op Macedonië na het meest zuidelijke deel van Joegoslavië is, regende het daar vijf dagen aan een stuk pijpenstelen. In Juni kan dat gebeuren, zei men schouderophalend. We keerden van pure miserie terug noordwaarts waar beter weer werd voorspeld en zo belandden we terug in Pisak. We kenden de familie van vorige vakanties. In feite gingen we er sinds 1975 regelmatig langs voor korte of langere tijd. We hadden er in 1980 geholpen met de druivenpluk. We waren er ook toen de nieuwe druivenpers in het dorp arriveerde. Dit werd uitbundig

gevierd met wijn en geroosterde sardienen voor iedereen. Ik ging ook soms mee vissen met Petar, de vader des huizes, tevens burgemeester van Pisak. Regelmatig combineerden we onze kriskras verkenningen door Joegoslavië met een rustig verblijf in Pisak. In 1983 hadden we er zelfs 3 volle weken verbleven. Ilonka was nog maar pas geboren en het was niet zo handig om met een baby rond te trekken.

Pisak is een klein kustdorp tegen de bergen geplakt tussen Omis en Makarska. Het ligt verscholen tussen de steile rotsen. Langs wijngaarden die er als terrassen tegen de helling lagen, kwam je er in een pijnbos. Voorbij het bos moest je er over de rotsen naar beneden klauteren waar een piepklein strand toegang gaf tot te zee. Overdag zaten we op dat door god vergeten strand. We zwommen, snorkelden en rustten uit. Verder was er niks te beleven. 's Avonds keerden we dan terug voor een lekkere maaltijd van Vinka op haar groot terras dat overdekt was met weelderige wijnranken waaraan witte druiven rijpten. Om naar onze slaapvertrekken op de 1ste verdieping te gaan gebruikten we een buitentrap, typisch voor de huizen daar. De familie Radic zagen we dus enkel 's morgens en 's avonds. Op onze verdieping zagen we ze zelden. Toch kwamen ze er nu en dan, want de wasmachine in de grote badkamer stond regelmatig te draaien. Als er geen andere toeristen logeerden, zaten we bij hen aan tafel. Wij reisden altijd buiten het toeristisch seizoen. Ik werkte op een staalfabriek. Die liggen nooit stil dus maakte het niet uit wanneer je vakantie nam.

Djevojka droogde zich af, trok haar T-shirt aan en trippelde voorzichtig door de gang. Ze luisterde aan de deur maar hoorde niks. Was hij terug vertrokken? De angst kroop langs de vloer omhoog tot tussen haar knieën. Toen kreeg ze een lumineus idee, of hij er nu nog binnen was of niet, ze zou doen alsof ze hem niet gehoord had. Achteraf zei ze natuurlijk dat ze me niet had horen binnenkomen. Ze kalmeerde een beetje... Ze greep de deurklink. Ze wou alleen verse kleren nemen!

Met de deurklink nog in haar hand keek Djevojka me onthutst aan om zich dan onmiddellijk te verontschuldigen: 'Izvinite, Ich weiss nicht du hier.' De vlegel was binnengekomen zonder kloppen en wees naar de muurkast alsof ze daar iets moest hebben. Ik kende Djevojka al sinds ze een peuter was. Toen ons Ilonka erbij kwam moet ze 10 jaar geweest zijn. Ze adopteerde haar gouv als kleine zus. Van dan af zat ze meestal bij ons aan tafel. We gingen samen wandelen in het dorp. En als het mocht van Ilonka, "Nu gij...", zat ze op mijn schoot of hing ze aan mijn schouders. Ze amuseerde ons. Eens, tijdens een van de wandelingen liepen we achter een groepje Duitsers. Djevojka wees voortdurend naar de grond. Niet begrijpend en ons van geen kwaad bewust begonnen we ook rond te neuzen. Het moet de Duitsers opgevallen zijn. Nieuwsgierig geworden bleven ze staan. 'Was, was hab Ich verloren?' vroegen ze nieuwsgierig. 'Sie haben den Krieg verloren', antwoordde Djevojka gniffelend. Daarna rende ze met

Ilonka gierend weg, ons met beschaamde kaken en de scherven van de ‚glasnost’ achterlatend. Als spichtige puber was ze scherp en speels. Enige schuttingtaal was haar niet vreemd en vloeken kon ze in meerdere talen.

Zelfs in de schemerlicht van de kamer kon je er niet naast kijken dat de benige puber vrouwelijke vormen had gekregen. Een tijdlang keek ik haar verwonderd aan. Even had ik het gevoel dat er een onweer opstak, dat het zo zou gaan regenen, donderen en bliksemen. Toen verscheen er een glimlach op haar lippen, als een opschietende vlam. Ze knipte het licht aan. De spanning viel als een vod op de grond. Het was dik twee jaar geleden, dat ik haar nog had gezien, toen was ze nog een kop kleiner, en daar stond ze nu statig, met borsten die breder zwollen dan haar smalle taille. Ze rook naar de zee en Rozemarijn. Ze friemelde aan de zoom van haar T-shirt. Toen viel haar blik op de bebloede handdoek rond mijn hand. Haar uitdagend bekken trekken hield op. Haar stem verbrak de stilte. Een handdoek die wapperde in de warme zomerwind.

‘Ferre, was ist los?’ Ze trok haar wenkbrauwen hoog op. Ze was duidelijk aangedaan.

‘Messer,’ zei ik slikkend. Ze kwam naar me toe, nam bezorgd mijn pols vast en leidde me naar de lavabo. Ze wikkelde voorzichtig de handdoek los, inspecteerde vlug de wonde, die ondertussen inderdaad niet meer bloedde. Ze zette de kraan open van de lavabo en gebaarde dat ik mijn hand onder het stromend water moest houden. Ik deed wat ze vroeg.

‘Tko ćeka, doćeka,’ zei ze, wat ik niet begreep, maar voor ik iets kon vragen liep ze terug de kamer uit terwijl ze me daar zo liet staan, mijn hand onder de kraan. ‘Ein Augenblick, Ich komme zurück,’ riep ze nog vanuit het deurgat.

Het water was ijskoud. Ik sloot de kraan en wond voor alle zekerheid een verse handdoek rond mijn hand. Ik hurkte zijdelings op het bed, mijn ene been geplooid onder mij, mijn ander voet rustend op de parket vloer. Ik liet mijn handen rusten op mijn knie, wachtend tot ze terugkwam. Ik voelde me al wat opgelucht. Daar kwam ze al aandraven met een houten verbandkist. Ze gleed kruiselings voor mij op het bed, nam mijn hand en glimlachte. Voorzichtig wreef ze de resterende bloedschilfers weg met natte kiemvrije gaas, depte voorzichtig de wonde volledig droog en bracht er met een watten staafje ontsmettingsmiddel op aan, waarna ze er een doorzichtig gaasje op kleefde.

Ze bewoog haar duim naar links en rechts en plooid hem en zei: ‘Du auch.’ Ik plooid voorzichtig mijn duim in verschillende richtingen.

‘Boli? (Doet het pijn?) Haben Sie Schmerzen?’ Ik schudde mijn hoofd. ‘Dobro je, Nerven gut,’ zei ze. Er waren dus geen zenuwen geraakt.

Professioneel, moest ik toegeven. In feite had het ook genaaid moeten worden, om littekenvorming te voorkomen, maar daar zat ik niet mee. Dan begon ze deskundig, maar traag en voorzichtig mijn hand te verbinden. Door onze eigenaardige oppositionele houding raakte mijn knie de binnenkant van haar dij. Een tintelende sensatie van warmte verspreidde zich van mijn knie naar de rest van mijn lichaam. Deze alles doordringende warmte werkte als verdoving. Ik voelde de pijn in mijn hand niet meer. Djevojka moet die eerste toevallige aanraking van mijn knie tegen haar dij wel gevoeld hebben, maar misschien niet bewust verwerkt. Ze trok zich niet terug. Ze had anders kunnen gaan zitten op het bed bijvoorbeeld, haar knieën wegdraaien, maar ze ging volledig op in haar verpleging. Bijna intiem zaten we daar, vredig, dicht tegen mekaar.

Drie jaar daarvoor; we hadden Djevojka opgepikt in Pisak, 40 km voorbij Split op weg naar Dvrnek. Daar namen we de ferry naar Sućuraj een van de twee aanleghavens op het eiland Hvar. Toen we van de boot reden was het nog 90 Km naar de hoofstad van het eiland waar we kamers gereserveerd hadden. Na deze vermoeiende rit tussen de dennenbomen, werd ons reukorgaan ineens geprikkeld door frisse geuren die we niet onmiddellijk konden thuisbrengen. Ik vertraagde tot 30 Km per uur. Irma lichtte haar lange wimpers op, keek me verwonderd aan met een hautaine blik van ‘wat doe je nu?’ en draaide lijsig de ramen tot beneden open om meer frisse lucht te krijgen.

‘Het ruikt hier naar Lavendel,’ snoof ze.

‘Nee naar Rozemarijn,’ betwistte ik haar vaststelling.

Ilonka die achteraan zat draaide nu ook haar venster open, altijd het perfect evenbeeld van haar moeder, maar met meer moeite, met schokjes.

Was Banja Luka de stad van de bomen, Hvar was het eiland van de Lavendel en Rozemarijn. De weg naar de naturistenstranden werd op kleine houten wegwijzers aangeduid met de letters FKK (Frei Körper Kultur). Ook waar geen bordjes stonden lagen soms naakte zonnebaders diskreet weggestopt tussen de rotsen. Nudisme was een befaamd Joegoslavisch exportartikel. Tijdens mijn inwijding in de edele cultuur van het naturisme (op het eiland Miljet) moest ik nu en dan een opkomende erectie camoufleren met een veerkrachtige duik in het koele water. Als ik ver genoeg in de zee zwom kromp mijn jongheer tot een nietig stompje. Maar als ik langs de waterlijn bleef werd ik soms verast door de aanblik van een heet poesje dat werd gespoeld aan de waterlijn en dan begon ik nog maar te zwellen. Naakt zwemmen heeft iets bevrijdend. Het is een wonderbaarlijk gevoel met een pittige stijve door het water te klieven. Maar je moet er wel terug uit. De aan/uit knop ontbreekt. Je moet zelf afmatten... Vrouwen hebben dat

probleem niet. Ze spoelen hun gleeven in de branding en niemand heeft in de gaten of ze nat zijn of droog.

We hadden afgesproken voorlopig niet naar het FKK te gaan terwijl Djevojka bij ons verbleef. Pudeur? We wisten niet hoe Petar en Vinka Radic over naturisme dachten. Djevojka was de jongste puber van de familie Radic. Zij zou drie dagen als au pair bij ons op Hvar logeren. We hadden nog tijd zat om de FKK stranden te frequenteren, eens ze terug was vertrokken. De tweede dag in Hvar maakten we een dagtocht langs de kust met de boot. Er waren ergens prachtige rode overhangende rotsen te zien. Geleide excursies was niet mijn ding, maar de meisjes vonden het de max. We meerden ergens aan om te lunchen. Een prachtig geïsoleerd strand, omgeven door rotsen en een pijnbomenbos. De vrouw van de schipper had er een klein restaurant. Het was me niet duidelijk hoe ze via de weg aan het restaurant konden komen, want een weg was langs geen kanten te bespeuren. Tot onze grote verrassing zei de kapitein, een Duitser die met de Kroatische kokkin was getrouwd, dat we op die plaats al onze kleren konden uittrekken, het hoefde niet maar het mocht. Je moest het zien als een soort initiatie in het naturalisme... Initiatie? Wij waren al geïnitieerd? We keken elkaar aan. Toen Ilonka zag dat er enkele kinderen poedelnaakt begonnen rond te lopen trok ze snel als de bliksem al haar kleren uit. Kinderen doen niks liever dan naakt rondlopen. Ilonka's ogen straalden zelfzeker, ze schoof de speldjes uit haar haren die ze 's morgens nog zo parmantig, voor de spiegel, had ingestoken, en gaf ze aan haar mama. Djevojka volgde op 2 milliseconde na het voorbeeld van Ilonka. Snel alles uit. Het was te laat voor we het beseften. De spichtige Djevojka, haar oogwit blonk gütig op haar donker getaande huid, nog geen borsten bijna, enkel een lichte tepelwelling, een klein doorschijnend baardje, onzijdig nog, was sneller dan wij konden reageren. Ilonka nam Djevojka's hand vast en samen huppelden ze het water in voor we konden tussenkomen.

'Porca madonna,' ik kon een vloek niet onderdrukken maar ik vond het wel schattig.

'Warum...?' probeerde Irma nog, maar ze kwam niet verder dan dat.

'Bah...?' was alles wat ik hierop wist te antwoorden.

Houterig gingen we toch ook maar uit onze kleren.

'Mijn haar begint weeral te splitsen.' Vrouwen en hun haar dacht ik, het is altijd wat, vooral als ze zich niet goed in hun vel voelen. Ik deed dus mijn best om haar wat op te monteren.

Toen had ze ineens een aanval van hooikoorts: 'Mijn ogen prikken.' De lucht was er poederdroog, pollen waren er niet in te bespeuren. Ze bleef maar foeterren.

'Ik zie niks aan je ogen, ik dacht dat je daar hier nooit last van had' zei ik terwijl ik haar zonnebril optilde en probeerde haar te doen lachen door rare snuiten te trekken. 'Straks ga je nog met een witte stok

lopen, als een blinde.’ Ze vond het grappig, dat zag ik aan de bewegingen rond haar ogen en in haar mondhoeken. We zijn eruit dacht ik, maar toen begon ze weer over dat haar: ‘Zou ik hier naar de kapper durven gaan?’

‘Waarom niet?’

‘Ik kan niet uitleggen hoe ik het wil.’

‘Nou, ik wil wel meegaan, als je dat wil. Er staat hier een en ander in mijn boekje. Je zegt: Molim vas, ošišajte mi kosu nešto kraće? Wil je mijn haar wat korter knippen? Zo simpel is dat.’

‘Dat zal nogal op wat gelijken, als jij dat moet uitleggen,’ hoonde ze. ‘Het is niet gelijk waar ze knippen, hé.’ Haar stem sloeg over. Irma is de dochter van een coiffeuse, ik had beter moeten weten, maar het was te laat.

‘Je kan toch wijzen,’ probeerde ik nog.

‘En gepluimd worden gelijk een kieken zeker’, sneerde ze. De sfeer was naar de vaantjes voor een paar dagen. Zo kende ik haar.

Ik zocht naar een verklaring . Wat liep er mis? Ze genoot net als ik van de zon, zwemmen in de zee, liggen op het strand, het lekker eten en het luieriken. Enthousiast sleurde ze mij om de dag - dat was de afspraak - van de ene zeldzame bezienswaardigheid naar de andere. Ze kende de reisgids van buiten. Ik was meer bezig met de mensen dan met de gebouwen en het houtsnijwerk. Zo waren we in veel dingen tegengesteld, maar ook mekaar aanvullend. Als je meer dan 10 jaar samen bent weet je wat je aan mekaar hebt. Er is een zekere routine. Maar het gedurende jaren opgebouwde evenwicht stond op kantelen. Ik voelde me er als een vis in het water in Joegoslavië. Ook al omdat ik de moeite gedaan had de taal te leren. Hier kon ik het initiatief nemen, een gesprek beginnen. In België was het net omgekeerd, daar speelde mijn verlegenheid mij parten. Nochtans waren we allebei verliefd op van Joegoslavië. Regelmatig hadden we het erover om naar Joegoslavië te migreren. Maar in hoeverre Irma werkelijk die stap wou zetten weet ik niet. We deelden een aantal maatschappij kritieken maar de oplossingen die we daarvoor zagen liepen steeds verder uiteen. Een voorbeeld om dit te verduidelijken. Allebei verfoeiden we een onpersoonlijke geneeskunde, waar de patient niet meer dan een nummer is die aan de loppende band pillen wordt voor geschreven waarvan alleen de farmaceutische industrie beter wordt. Maar daar waar ik de oplossing zag in een socialere geneeskunde en beter onderzoek ging Irma steeds meer de kant op van de esoterie: homeopathie, yoga, acupunctuur en dergelijke. Kruidengeneeskunde geraakte nog net over mijn kritische drempel maar kwakzalverij vond ik gevaarlijk. Geleidelijk aan groeiden we uit elkaar.

De mensen aan de Dalmatische kust zijn van Dubrovnik tot Ryjeka een volk van handelaars en vissers, gewoon van de open zee op te varen. Marco Polo is trouwens afkomstig van deze kusten. Ze

staan open voor buitenlanders. Contacten leggen was dan ook niet zo moeilijk. Ook kinderen geven gouv een aanleiding om een gesprek te beginnen. Men feliciteerde ons met onze mooie blonde dochter. Ik vergeet nooit de bezorgdheid en tederheid waarmee een stoere zeebonk die bij ons in het compartiment op de trein zat, onze kleine Ilonka, fluisterend bejegende toen ze tegen hem in slaap viel. Ze had het blijkbaar voor matrozen;-) En maar praten, en vragen stellen, en discussiëren, en tonen en gebaren. Leuke gesprekken, soms was enige pikanterie niet ver weg. De gemoedelijke omgang met de Joegoslaven gaf me een warm gevoel. Zowel in Kroatië, Slovenië, Montenegro als in Macedonië, maar ook in Banja Luka. Ik kende slechts enkele woorden Servo-Kroatisch. Toch voerde ik in Joegoslavië enkele memorabele gesprekken, in het Servo-Kroatisch, of wat er moest voor doorgaan van mijn kant, soms tot een stuk in de nacht.

‘Ja sam iz Belgije, ne govorim SrbskoHrvatski. Izvinite, možete li pomoći?’ (Ik kom uit België, Ik spreek geen Servo-Kroatisch. Pardon, kunt u me helpen?)

Ze wilden graag weten waar ik vandaan kwam natuurlijk en ik wilde niet doorgaan voor een Duitser of een Oostenrijker. Die hadden daar niet zo’n beste reputatie. Jonge academici, internen in de hospitalen, studenten en professoren spraken meestal voortreffelijk Engels. Aan de kust was iedereen (die in contact kwam met toeristen) meertalig. Duits en/of Italiaans, daar kwamen de zonnekloppers vandaan. Je kon je behelpen. Wel ontstonden soms komische misverstanden, maar daar kwamen we telkens weer uit. Met gebaren en bepaalde gelaatsuitdrukkingen kan je al veel duidelijk maken, je kan er desnoods een tekeningetje bij maken. En er is altijd nog de context. Ik denk dat het niet, of toch niet enkel bij gebrek aan het juiste woord, de exacte term is, dat mensen elkaar niet begrijpen. De houding die je aanneemt, wat je doet, dat wat blijkt uit je gedrag en lichaamstaal helpt je al een eind overweg, en je leert bij.

‘Ne govorim SrbskoHrvatski,’ moest ik al snel toegeven. Maar dat toonde wel aan dat ik een inspanning deed om het wel te spreken en dat werd geapprecieerd.

De arrogantie van sommige toeristen vind ik stuitend. Ik heb het meegemaakt in Macedonië, in een hotel dat voornamelijk door Joegoslaven gebruikt werd en dat ik om die reden had uitgekozen. Waar ik geen rekening mee had gehouden was dat de prijsbewuste Hollanders het hotel reeds ontdekt hadden voor mij. Het ging er nogal luidruchtig aan toe, tot daar, maar op een morgen tijdens het ontbijt in de grote refter stuurde een dikke Nederlandse matrone de tafeljongen reeds voor de 2de maal terug naar de keuken met haar eischotel hem nabriesend. ‘Ik heb een roerei gevraagd.’ Ik vrees dat dat woord ‘roerei’ niet voorkwam in de beschikbare woordenboeken in dat hotel. Toen hij voor de 3de keer terugkwam met een omelet – waarschijnlijk dachten ze dat ze te hard of te zacht was gebakken - dreigde ze het bord om te kippen. Ze bleef maar roepen: ‘Roerei! Roerei!’ Ik ben tussen gekomen. Ik kon het niet meer aanzien.

‘Gospodja mastana wants scrambled eggs’, hielp ik de jongen uit zijn nachtmerrie. Hij lachte, zijn mondhoeken tot achter zijn oren.

Irma sprak geen woord Servo-Kroatisch, wel perfect Duits, en ze keek met een zeker dédain neer op mijn inspanningen om de taal te leren. Ik ben eerder het verlegen, introverte type. Irma de grote muil, de knappe griet die alle mannen laat blozen. Dat ik zoveel ‘belangeloze’ mannelijke vrienden had mag je een stuk op haar conto schrijven. Ze kwamen bij mij op bezoek om bij haar te zitten. Hier in Joegoslavië waren de rollen plots omgekeerd, hier voerde ik het woord, ook al was het bescheiden. De derde dag op Hvar speelde ik strandvolley op een FKK-strand, met Djevojka en een groepje Duitsers uit Berlijn. Leuke mensen. Ilonka participeerde als ijverig ballenmeisje/toeschouwer. Irma hield zich afzijdig, ze zat te lezen in een boek. Daarna hadden we nog wat in het water gestoeid met de bal. Djevojka was enkele keren naar de bal in mijn armen gedoken, ook al was duidelijk dat de bal niet voor haar bedoeld was. Ze probeerde graag. Onder water wreef ze fluks met haar rond kontje tegen mijn lijf. Ik greep haar vast en gooide haar in de lucht zodat ze in het water kletste. Ilonka vond dat leuk en ik moest het met haar ook doen. Het was de laatste dag dat Djevojka bij ons was. Om 6 uur in de namiddag bracht ik haar samen met Ilonka naar de boot in Vira. Ze zou in Split opgehaald worden. Op de boot vleide Djevojka zich neer tegen mij op mijn knieën en ging Ilonka naast me zitten terwijl ze de hand van Djevojka vasthield. Ze waren allebei moe. Ik voelde me er vaderlijk en vertederd bij. Tenslotte viel Djevojka tegen mijn borst in slaap en ik doezelde ook weg op de wiegende boot.

Toen Djevojka klaar was met haar windsels zei ze: ‘Dobro je.’ (Zo is het goed). Doordat ze wiebelde telkens ze het verband aantrok, was mijn knie nu tot tegen haar poes geschoven. Hij was kleverig en warm. De gedachten in mijn hoofd vielen stil als een slecht afgestelde motor die terugslieg.

‘Hvala,’ (Dank je) stamelde ik.

‘Nema problema,’ (geen probleem) zei ze en terwijl ze zich schuin achterover hield om naar haar werk te kijken duwde ze nog meer met haar poes tegen mijn knie.

Op dat moment kreeg haar vel de glans van smeulende houtskool. Ze kwam terug recht. Ik dacht dat ze nu zou inpakken. Maar in plaats van op te staan legde ze haar handen op mijn schouders, boog ze voorover, plantte ze haar andere knie ook op het bed en ging toen rechtop zitten. Ze keek me aan, heel kalm, heel ontspannen. Haar lippen krulden lichtjes omhoog, ze glimlachte haar kaken rond. Ze zat even stil en wandelde dan op haar knieën dichterbij. Ze liet zich dan traag met haar poes bovenop mijn knie zakken. Ik begreep niet goed wat de bedoeling was. Mijn mond viel open, ik trok mijn ogen wijd open en fronste mijn voorhoofd, maar ze reageerde niet meer op die verwonderde uitdrukking. Ze sloot reeds

haar ogen. Ze zoog lucht tussen haar tanden. Ze duwde haar blote poes harder tegen mijn knie. Ze kreunde. Ik wou iets zeggen, maar ik kreeg geen lettergreep over mijn lippen. Het zweet parelde op mijn slapen. Ik werd hard. Dit was niet de bedoeling. Dit liep uit de hand.

De traditionele manier om overspel te bestraffen in de Dalmatische bergen gaat als volgt: De overspelige vrouw moet een groot rond brood bakken voor haar man. Zo'n Turks brood. Ze moet zich dan met haar man, die ze bedrogen heeft, afzonderen in de bergen, meenemend een voorhamer en een pistool. Daar aangekomen moet ze het brood op haar hoofd leggen. Ze moet de hamer en het pistool aan haar man geven. Deze moet haar dan de kop inslaan met de hamer terwijl het brood op haar hoofd ligt. Tenslotte moet hij haar met het pistool het genadeschot toedienen. Dat was een eeuwenoude traditie, zo is me verteld, die natuurlijk allang verboden is in het moderne Joegoslavië. Voorlopig had ik niks te vrezen van die kant. Djevojka was nog jong maar ik was vast niet haar eerste minnaar, ze was al achttien. Trouwens ik had haar nog niet aangeraakt. Buitenechtelijke betrekkingen zijn in het atheïstisch Joegoslavië niet langer strafbaar. In België wel nog. Van de kant van Irma had ik meer te duchten. Het beste was om Djevojka op dit punt te stoppen. Als Irma over dit gefriemel zou horen was het einde nog niet in zicht.

Toen ik die avond in 1985, dat ik Djevojka had weggebracht naar Split, terug in ons gastenverblijf in Hvar kwam stak ik Ilonka, die op mijn schouder lag te slapen onmiddellijk in bed. Terug op onze kamer kleepte Irma zich langzaam uit. Ze wreef haar mooie gebruinde borsten in met 'aftersun' en masseerde haar dijen. De warmte van de middellandse zee - op de eilanden is het altijd warmer dan op het vasteland - vulde onze kamer. Ik kleedde mij ook uit. Ik kende het ritueel, soms hielp ik haar een beetje wrijven: 'butter up a little'. Ik legde een hand aan de binnenkant van haar knie en begon haar zachtjes te kussen in haar hals. Ik werd natuurlijk hard. De haven was in zicht. En dan plots, zoals het onweer losbarst in de bergen, rukte Irma zich los en begon ze me uit te schelden, briesend als een op hol geslagen Siciliaanse merrie. Haar stem sloeg over:

'Smeerlap! Laat me gerust!'

Daar stond ik dan, bloed in de paal. Ik begreep er niets van. Ik had de bui niet zien hangen. Ik trok snel terug mijn kleren aan en liep gebelgd de straat op. In de eerste 'trafika' die ik open vond kocht ik sigaretten en stak er een op. De rook, die ik intussen ontwend was, prikte in mijn keel en ik hoestte bijna de longen uit mijn lijf. Ik was al 9 maanden gestopt met roken. Na enkele voorzichtige trekken kon ik de rook weer binnenzuigen. De nicotine maakte mij weer een beetje rustig. Ik heb op mijn 14de verjaardag een pakje Belga van mijn vader cadeau gekregen. In die tijd en in het milieu waar ik geboren ben:

werkmensen, was dat de normaalste zaak van de wereld. Echte mannen rookten. Ik deed wel veel aan sport, voetbal, lopen, fietsen, zwemmen in de zomer, turnen in de winter. Ik kon niet stilzitten. Tijdens mijn studies informatica merkte ik echter dat het mijn concentratie aanvrat. Dus ging ik 3x in de week zwemmen. 50 baantjes en meer. Zo was ik van het roken afgeraakt. Nu was ik weer vertrokken. Zonde. Toen ik terug op onze kamer kwam zei Irma:

‘Ik wil niet meer naar het FKK, het zijn daar allemaal vuile voyeurs, en gij ook!’ (verongelijkt)

‘Elders loopt gij wel graag met u’ borsten bloot,’ sneed ik ertussen, ‘geen last van voyeurs daar,’ (ijzig kalm, spottend).

‘Dat is niet hetzelfde. Ik heb iets aan.’

‘Bloot is onze natuurlijke staat. We zijn allemaal naakt geboren.’

‘We zijn geen baby’s meer, he. Naturisme dat is iets in uwen kop, een idee.’

‘Zoals yoga, homeopathie, astrologie en wat weet ik nog niet allemaal waar ge u van tegenwoordig mee bezig houdt iets in uwen kop is. Gij geeft hopen geld uit aan yoga-lessen, zagezegd om te ontspannen, maar ge zijt nog nooit nerveuzer geweest! Nudisme is mijn ontspanning, het kost ons niks en het werkt verdomme nog ook.’

‘Meneer loopt graag met zijn glockenspiel bloot!’ (honend). Als ze me wil pesten voegt ze er een Duits woord tussen.

‘Het zijn mijn kloten, eh! Ik moe nie weten van die natte zwembroek die aan mijn vel plakt. Ofwel bevrozen uw kloten, ofwel loopt ‘t zweet langs uw billen (kwaad verontwaardigd). Mijn kloten hebben lucht nodig. (Pauze en diep adem halend). En daarbij het FKK is geen peepshow, hee. Iedereen is er naakt. Iedereen is er gelijk voor de wet,’ (snuivend).

‘Gij zevert gij. Hete kloten hebde, ja. Gij wilt alleen maar indruk maken, en gluren naar blote meisjes’ (verongelijkt).

Die laatste allusie had ik wel degelijk gehoord, maar daar ging ik natuurlijk niet op in. Ik kende dit soort blufpoker van Irma. Ik hield niet van poker, ik had het meer voor schaken. Bij het schaken, moet je al eens een pion of een looper kunnen opofferen. Trouwens, als ze iets vermoedde moest ze maar man en paard noemen. Omdat ze te zwak in haar schoenen stond, omdat er in feite helemaal niks te vermoeden was, maar er alleen een wrang wantrouwen zich van haar had meester gemaakt, was ze ook niet concreter. Pedofilie suggereren, kon nog net, maar voor een regelrechte beschuldiging had ze te weinig in handen. Ze overspeelde haar kaarten. Er ging een bizarre en gevaarlijke logica schuil achter haar suggesties. In ons juridisch systeem worden intenties pas in overweging genomen na de misdaad. Moord met voorbedachte rade, doding of onvrijwillige doodslag, het is een heel verschil. Irma keerde de zaken om, ze peilde naar mijn intenties vooraf en haar vierschaar deed uitspraak zonder de beklagde aan het woord te laten. De gevaarlijkste leugens zijn deze die we onszelf wijsmaken.

‘Wat heb ik nu weeral verkeerd gedaan? Ben je ziek?’ (bezorgd) Dat ik opeens een bezorgde toon aansloeg maakte haar echter nog razender.

‘Ik wil niet meer naar het FKK en daarmee bastal!’ (grimmig).

‘Ja, de NSDAP moest ook niet weten van de naturalisten, in 1934 hebben ze het al verboden, Göring was ertegen’ (enigszins onderkoeld, maar venijnig, dat wist ik wel).

‘Smeerlap,’ siste ze en ze bonkte woedend met haar kleine vuisten op mijn schouder.

Ik draaide mij abrupt om en gooide de deur achter me dicht. Op vakantie wil ik genieten. Ik laat alles graag komen zoals het komt. Daarom doet het dan ook zo’n pijn als je op zo’n moment een trap in je ballen krijgt. Hoe we de dingen voelen en gewaar worden heeft volgens mij veel te maken met wat we verwachten. Op vakantie verwachten we rust, een vriendelijke omgeving, willen we een beetje verwend worden. Als we gespannen zijn kunnen we incasseren. We merken pas dat we onze kuitspier gescheurd hebben als we er terug proberen op lopen. Het anatomisch defect werd nog niet onmiddellijk geregistreerd door onze hersenen, anders waren we blijven liggen. We verwachten dat we nog kunnen lopen. Daar zijn onze hersenen op ingesteld. Als die verwachting niet ingelost wordt, storten we in mekaar. Achteraf wist ik dat ik een deur had gesloten, die nooit meer open zou gaan.

Djevojka had als tiener ook wel op mijn knieën zitten wippen, maar dit was duidelijk iets anders, een nieuw spel. Wat moest ik doen? Djevojka begon sneller en bruusker te bewegen. Haar borsten zwiepten op en neer onder haar T-shirt. Ik moet op dat moment een enorme erectie gekregen hebben, duidelijk zichtbaar door mijn dunne short.

‘Lezi,’ (Ga liggen) zuchtte ze.

Ik slikte, ik was verbouwereerd en wou haar toen met beide handen bij de schouders nemen met de bedoeling haar zachtjes van me af te duwen. Ik wou ermee stoppen. Ik wou niet gaan liggen. Ik hief mijn linkerhand omhoog om op haar schouder te leggen, haar vaderlijk aan te kijken (met een stijve) maar een pijnscheut herinnerde me eraan dat mijn linkerhand daartoe niet in staat was. In mijn onbeholpen poging haar af te duwen, gleden mijn nog vrije vingertoppen ongewild over haar borst en dan zachtjes langs haar tepel. Ze kreunde en keek me aan. Onder haar ogen bloeide purperen zonnewende. Er suisden snel pijnbomen voorbij in mijn hoofd. Alle weerstand gleed uit me weg. Ik wou haar kussen maar ze boog haar hoofd, keek even naar beneden en liet toen haar zachte handen over de binnenkant van mijn billen glijden. Ze neuriede zachtjes. Ze streelde mijn billen in een trekkende beweging, kneep erin en wiegde haar hete poes hard tegen mijn knie. Droomde ik? Soms schakelen mijn hersenen over op de automatische piloot. Het overkomt het me op de bus dat ik mijn halte voorbij rij, of op mijn fiets, dan

neem ik de verkeerde afslag, de afslag die ik op die plaats nam toen ik nog de gans andere kant van de stad woonde. En toch blijven ze registreren. Als ik de kinderen zie langslopen, hun rumoer hoor, zal ik opwippen zodra ik geschrei hoor. Ik hoor zelfs het kattenluik kleppen in de wind ook al zijn mijn gedachten niet in dit huis, maar bijvoorbeeld ver weg. Wegdromen waar er geen weg meer is, waar de weg ophoudt, maar dit was geen droom.

'Prijatno?' (Lekker) vroeg Djevojka zonder opkijken en zonder dat ze ophield mij te strelen.

'Da,' (Ja) zei ik hees.

'Ne znas koliko te silno volim,' (Je weet niet hoeveel ik van je hou) prevelde ze.

Haar handen knepen, gleden steeds verder en verder tot ze onder mijn short uitkwamen. Het was alsof ze gehakt met paprika en andere kruiden zorgvuldig kneedde en draaide tot 'cevapcici'. Ze keek me vertederd aan en ze nam voorzichtig mijn penis. Ineens zat ze stil. Ze zoog opnieuw lucht tussen haar tanden. Met haar andere hand nam ze mijn balzak. Ze trok zachtjes aan mijn ballen en kneedde ze met haar duim en wijsvinger. Ik voelde dat de eikel van mijn penis nu volledig bloot kwam te liggen en nat was, het vel schoof volledig over de gland. Ik wou haar kont stevig vastgrijpen met mijn beide handen maar ja, mijn hand. Ik liet mijn hoofd op haar schouder zakken en kustte haar in haar hals en achter haar oor. Mijn eikel brandde in haar handen toen ze hem aanraakte met haar vingertoppen. Haar pupillen verwijden zich en de irissen van haar ogen werden donkerder. Ik haalde snel en diep adem, ik hapte naar frisse lucht. Ze sloot haar ogen. Haar mond krulde open. Er ging een zinding door mijn lijf, genot op de grens van pijn. Ze zuchtte en haalde ook diep adem, en terwijl ze uitademde trok ze haar T-shirt uit. Ze duwde me zachtjes op mijn rug. Gewillig ging ik languit op het bed liggen, opende de knopen van mijn short die ze me hielp uittrekken. Ze plantte haar handen op mijn schouders. Haar lippen gleden over mijn borst, mijn buik en dan naar beneden. Haar prachtige borsten waren nat van het zweet. Ze sleepten slurpend en strelend mijn lijf. Ze nam min pik, eventjes maar, in haar mond, en maakte tergend trage rondjes met de vochtige eikel rond haar tepels. Ze wierp haar hoofd achteruit en likte haar lippen af. Ze ging verzitten. Daarna masturbeerde ze me, eerst met haar handen, daarna met haar voorarmen terwijl haar ellebogen op mijn billen rustten. Zalig. Ze wandelde op haar knieën en ging toen op mijn penis zitten zonder hem binnen te brengen. Ze sloeg hem beurtelings tegen haar klit en kneep hem tussen haar bilspieren, wild op en neer wippend. Ze begon zwaar te ademen, steeds sneller. Toen begon ze luid te zoemen. Ze zei iets maar ik begreep er niks van.

'Jesimoja svdogroba ljubavmoja mrijemdusi zatobom...'

Ze hield haar adem in. Ze trilde. Haar oogbollen gingen heen en weer onder haar half gesloten oogleden. Ze opende haar ogen, vleide zich neer naast mij, trok haar knieën op en leidde mijn rechterhand tussen haar billen. Ik streelde de binnenkant van haar dijen en bevoelde haar flamoës. Ik was zo heet als wit vloeibaar staal. Haar poes was gloeiend warm en nat van binnen. Het sop liep eruit. Ik

kneedde haar poes als deeg met mijn volle hand, streek toen zachtjes over haar grote strakke schaamlippen, liet mijn vingertoppen langs haar kleine schaamlippen glijden. Haar vagina was zacht en glad, soepel en rekbaar. Ik stak twee vingers in haar en maakte een draaiende beweging met mijn vingertoppen. Ze kreunde. Ik voelde precies een bobbeltje en streelde het met omcirkelende bewegingen. De toppen van mijn vingers gleden opnieuw langs haar kleine schaamlippen en vonden haar gezwollen klit die ik kneedde met mijn duim en wijsvinger.

‘Prijatno, prijatno, prriiii...’ zuchte ze.

Met de vingertoppen van mijn andere hand streelde ik haar tepel. Haar tepelhof bolde en er parelde zweet langs. Als een gek likte ik het zoute zweet weg en begon ik aan haar nippels te zuigen. Ze schudde kreunend met haar hoofd. Ik liet mijn lippen naar beneden glijden over haar buik, over haar pubis. Ze zette haar beide handen naast haar klit en sperde het vel ernaast open, ik kuste haar vingertoppen en zoog toen gulzig op haar klit. Haar klit zwol nog meer en ik begon hem draaiend te likken met mijn tong. Het sap, alsof ik gulzig in een rijpe perzik beet, liep langs mijn kin. Hijgend kwam ze klaar. Ik was ontzettend hard en wou net bij haar naar binnen gaan toen ze zich op haar zijde draaide. Ze dook opnieuw naar mijn penis, streelde en likte hem beurtelings. Ze deed het eerst ingehouden, heel zacht, maar dit had een verschrikkelijk opwindend effect. Toen nam ze hem volledig in haar mond, versnelde haar op en neer gaande bewegingen... In dat kluwen en geteisem voelde ik dat ik ook snel zou klaarkomen. Ik probeerde het nog tegen te houden, maar toen er een streepje zaad ontsnapte begon ze me heviger te masturberen. De zon verschool zich achter de struiken en de tijd haperde. De wereld draaide weer verder maar ik was er afgevallen.

Ze stond op, liep naar de lavabo en waste haar handen en haar poes met mijn washandje. Ze wreef zichzelf grondig droog met mijn handdoek. Ze trok haar T-shirt weer aan, en ging toen op haar tenen voor de kleerkast staan waardoor ik nog net haar liefelijk gleufje zag door het ruitje van haar bilspleet. Ze trok een slipje aan, ze nam er een verse handdoek uit de kast en sloeg daarmee haar lange natte haren droog, terwijl ze snel de kamer uit tippelde. Ik was totaal uitgeput en viel in een diepe slaap.

Djevojka: Pisak, Vrijdag 17 Juni 1988, 08:00

Vandaag staat alles in volle bloei: de roze Violier, de gele Passiebloemen, de oranje Goudsbloemen, de knalrode Pioenen, het Peperboompjes met geurende witte, roze en rode bloemetjes... De blaadjes van de kerselaars ritselen en fladderden als dolle mussen. De natuur viert feest. De zon gluurt loom door het bladerdak. Als ik terugdenk aan vroeger, mijn eerste vriendjes, vraag ik me af waarom het zolang geduurd heeft. Soms lag ik uren op mijn bed terwijl ik met mijn spleetje streelde. In gedachten zweefden mijn handen over een gespierde rug, nestelden ze zich tussen stevige billen...Ferre had een flinke bos haar boven zijn geslacht, dat had ik gezien op Hvar. In gedachten zoog ik aan zijn mond. Mijn buik wreef tegen zijn gespannen buikspieren. Zo bevredigde ik mezelf terwijl ik op een opgeblazen autoband lag in het water, mijn kut verborgen onder de waterlijn zodat ik ze kon strelen en penetreren met 2 vingers tegelijk terwijl is ronddobberde op de golfjes. Soms kwamen de tranen in mijn ogen. Mijn adem stokte omdat ik wist dat er een dag zou komen dat ik zijn lid met mijn handen zou kneden, zou strelen, hard zou laten worden als ivoor, zou laten spuiten als een bron. Ik was pas 12 toen ik er reeds naar verlangde vrouw te worden. Ongeduldig bekeek ik mijn poesje alle dagen in de spiegel. Ik was twaalf toen mijn ongeduld beloond werd. Met de eerste sprietjes haar die kwamen piepen op mijn pubis groeide ook mijn verlangen. Ik voelde de leegte in mijn schoot, maar nu was mijn buikje gevuld als na een feestmaal met brodet, telece grudi punjene spanacem, schapenbout, zoete boontjes, blitva sa paradajzom, aardappeltjes, sappige boekweitpolenta, primorsko varivo od tikvica, jabuke pecene en Istarske frituele. Ik geniet van elk zuchtje wind dat langs mijn hals streelt. Het ging snel. Er was geen tijd om de regels van het spel te bepalen maar we zullen het leren al doende. Maar hoe kneed je een hard gebakken steen terug tot klei?

Ferre: Omis, Zaterdag 18 juni 1988, 10:00

Alhoewel ik met mijn hand in het verband een perfect alibi had om achter te blijven in de koelte van het dorp, ging ik mee naar het strand van Omis voor een time-out. Om af te koelen liep ik af en toe tot mijn middel in het water. Moet een raar zicht geweest zijn met mijn hand in het verband. Toen ik de film terugdraaide en monteerde was een ding toch duidelijk, dat zij mij genomen had. Zij zat op mij... Het leek meer een homo-erotische vrijpartij dan hetero-seks? Alles op een rijtje: Djevojka had het initiatief genomen, zoveel was duidelijk. Van zodra ze onze kamer was binnengekomen, had ze me verleid. Ze had het gepland, de kleine teef. Het was opgezet spel, en ik was erin getuimeld. Ik geef toe dat ik bang was dat ze me zou verlinken. Maar dat zat er volgens mij niet in. Het was bij haar toch ook niet allemaal komedie. Ze had 'rücksichtlos' de korste weg gekozen. Toch wel riskant, zo zonder intro. Geen gehannes, met achteloos overslaande benen, waarmee vrouwen een glimp van hun mooie dijen of een beloftevol tipje van hun slipje tonen om je dan beloeren: 'Kan ik hem zot maken of niet?'. Niks verleiding, geen uitdagende prikkels? Neen boem! Wat kon ik haar verwijten? Maar wat kon zij mij verwijten? Ook niets. We stonden kikkif. We waren uitgegleden: 'Wrong time, wrong place, wrong person.' Het was gebeurd en het was niet gebeurd. 'Et alors', zou Mitterand gezegd hebben.

Ik was nooit een charmeur geweest. Geen tijd, geen geld. Ik knoopte gemakkelijk vriendschappen aan met vrouwen dat wel, maar verder ging ik niet. Opgegroeid tussen twee zusters. Geen broers. Vader altijd afwezig. Dan kun je met vrouwen omgaan. Dat bij sommige vriendschappen tussen mannen en vrouwen altijd wel wat erotische spanning in de lucht hing, hoort er nu eenmaal bij. Maar we zijn geen automaten. We maken rationele keuzes dus remde ik altijd af vóór de gevaarlijke bochten. Ik reed met een snelheidsbegrenzer. Sinds Irma haar waakhonden op mij had afgestuurd, reed ik zelfs meestal met de handrem aan. Djevojka had mij niet de tijd gegeven om mijn handrem aan te trekken. Als ik het goed inschatte was het avontuur met Djevojka niet meer geweest dan het experiment van een gezonde jonge adolescent met... Ik maakte mij geen illusies. Ik zou met Djevojka praten. Haar uitleggen waar het op stond. Haar zeggen dat ik wel van haar hield - moet je er altijd bij zeggen anders ben je harteloos - maar dat ze te jong was voor mij en ik te oud voor haar. Daarmee was de kous af. Ik had een gezin. Ilonka had zeker op die leeftijd nog een vader en een moeder nodig. Wij waren ook maar werkmensen. Maîtresses hadden we niet. Bon, we moesten de werkelijkheid onder ogen zien. Ze moest maar iemand nemen van haar leeftijd. We waren mekaar op het verkeerde moment op de verkeerde plaats tegengekomen. We konden stellen dat de nodige procedures niet gevolgd waren. Er ontbrak een formulier: de originele aanvraag in drievoud. Als uw dossier niet volledig is kunnen we niks voor u doen, mevrouw. Toen we 's avonds terugkwamen in het dorp was er van Djevojka geen spoor te bekennen, ze was blijkbaar opgelost in de trillende zomerlucht. Het was ook niet Vinka die het eten opdiende, maar Jelena.

'Vinka je u gradu, (Vinka is naar de stad)' deelde Petar mee, 'Vinka ist nach Dubrovnik.'

Dit maakte al iets duidelijk. Maar waarom naar Dubrovnik? Split lag op 40 Km. Dubrovnik lag zeker 100 Km naar het Zuiden. Petar verduidelijkte een en ander. Vinka bleek afkomstig uit Dubrovnik. Ik had er geen idee van dat ze uit de stad kwam. Nu ja, als Petar een vrouw moest zoeken was hij in Pisak al snel uitgekeken, grapte hij. Hij vertelde ook dat Djevojka Engels studeerde in Dubrovnik. Tijdens het schooljaar woonde ze daar in bij de zus van Vinka. Ik kwam echter niet te weten waarom ze naar Dubrovnik vertrokken waren.

De oude Petrov, vader van Petar zat wat geheimzinnig te gniffelen. Wist hij iets? Tegen hem vertelde Djevojka alles. Wat had ze gezegd?

‘Ik heb die bleke ‘stranac’ (vreemdeling) genomen als de bliksem. Ik heb de deur open gezet, maar hij is met zijn kop tegen mijn klink gelopen.’

Van schunnigheden was ze niet vies. Ik zat er expliciet ontspannen bij. Om de normaliteit te herstellen – ik wou iets zeggen over Djevojka - begon ik over de kleur van haar haar. Dat was 2 jaar geleden nog een hele discussie geweest. Ik zei, dat ze toch geen zwart haar had gekregen zoals Petar had voorspeld. Twee jaar geleden was Djevojka nog donker blond. Nu was ze iets donkerder geworden, maar je kon die kleur hoogstens lichtbruin noemen. Er zat een rode schijn op. Vinka beweerde bij hoog en bij laag dat Djevojka zwart haar zou krijgen zoals zij en Jelena. Petar daarentegen zei dat Jelena nooit zo blond was geweest als Djevojka. Volgens hem had Djevojka het haar van zijn moeder. Die was blond. Ja, grijs als een duif spotte Vinka terug. Maar Petar hield vol dat baba tot haar vijftigste blond was geweest, en dat kon Vinka natuurlijk niet weten, zij was een inwijkeling uit Dubrovnik.

Twee jaar geleden kon je ook al zien dat Djevojka niet de grove jukbeenderen had, niet die Slavische neus met een knikje bijvoorbeeld van Vinka. Ze was anders. Ze was ook de lieveling van ‘djed’ Petrov. Nu die mengelmoes van blond, bruin en zwart was mij al eerder opgevallen in Joegoslavië. Donkere types waren wel in de meerderheid, maar de algemene teneur was verscheidenheid. Over haarkleur en uiterlijk werd soms heftig gediscuteerd door de Joegoslaven. Djevojka en Vinka zouden de volgende middag al terug zijn.

Djevojka: Dubrovnik: Zaterdag 18 juni, 15:00

Ik ben de adoratie en nederigheid tegenover alles wat uit het buitenland komt beu. Hier is ook niks te krijgen dat stijl heeft. Voor modieuze kleren moeten we naar Italië. Ik wil verder studeren in het buitenland en niet in dit achterlijke Joegoslavië blijven hangen. Mijn vader heeft mijn studiebeurs al geregeld. Hij is niet alleen burgemeester van Pisak, hij is ook regionale partijsecretaris. Bovendien haal ik schitterende resultaten op school: negens voor wiskunde, biologie, fysica, Russisch en moedertaal. Nu moet ik nog toegelaten worden tot de 'Queen Mary's School of Medicine and Dentistry' aan de 'University of London'. Dit is een ander paar mouwen. Daar worden toelatingsexamens afgenomen. Engels is een wereldtaal, waarmee je overal terecht kunt. Daarom hebben mijn ouders me ook een jaar naar Londen gestuurd. Als ik hard werk kan ik dat ingangsexamen wel passeren. Ik heb daar wel een neef langs moeders kant, gemigreerd in de jaren zeventig, maar die heeft het niet breed. De rijke tak van moeders familie, de handelaars uit Dubrovnik, zit Italië en Duitsland. Maar daar wilden mijn ouders me niet naartoe sturen. Waarom weet ik niet. Familiegeheim waarschijnlijk, zoals er hier zoveel dingen zijn waarover men niet spreekt. Eventueel doe ik eerst nog een voorbereidend jaar in Engeland. Ik heb ook gehoord dat er in verschillende West-Europese landen NGO's zijn die beurzen verstrekken aan studenten uit Derde Wereld landen, en is Joegoslavië niet de kampioen van de Derde Wereld? Werd de eerste conferentie van niet-gebonden landen niet gehouden in Belgrado? Tito reisde daarna de hele wereld rond. Ik vergaapte mij toen ik nog klein was aan de foto's in de krant van de landen die hij bezocht. Hij was reeds oud toen. In 1980 stierf hij. Groot verdriet. Iedereen weende toen we gingen kijken naar de trein met zijn stoffelijk overschot.

Het heikel punt als je in het buitenland studeert is niet er geraken maar wel er blijven. Londen is een peperdure stad, zelfs voor de Britten, alles kost er dubbel, maar als wij Joegoslaven onze rekening maken, kost alles er het drie- of viervoud. Nu dit probleem is reeds opgelost. Ik kan logeren bij de familie van Pavel-Ante een neef van mijn vader. Pavel-Ante is in Engeland geboren en heeft daar het diploma van scheikundig ingenieur behaald. Hij heeft een goed betaalde job bij British Petroleum. Mits wat hulp in het snoep- en souvenirwinkeltje van zijn vrouw (als ze bridge gaat spelen bij haar vriendinnen) en nu en dan eens babysitten (ze gaan elke week naar het theater of de film) kan ik er zo goed als gratis verblijven, kost en inwoon. Bovendien vind ik dat winkeltje te gek, koper- en houtsnijwerk, kristal, porselein, keramiek olijfolie, Kroatische wijnen, slivovitsj, en natuurlijk de echte Kroatische stropdas. Maar het heeft wel eventjes geduurd voor alles geregeld was. Hoe het precies in mekaar zit weet ik niet. Al die verhalen hangen als losse draden aan mekaar. Ik probeer het in grote lijnen te reconstrueren. Tussen mijn grootoom Dusan, de vader van Pavel-Ante, en mijn grootvader Petrov boterde het niet. Dat is een beetje eufemistisch uitgedrukt. Dusan, heeft gediend bij de Ustacha-milities tijdens de tweede Wereldoorlog en Petrov heeft gevochten als Partisaan. Ze stonden dus met getrokken wapens tegenover mekaar, maar ze

hebben mekaar gelukkig nooit ontmoet tijdens de oorlog. Dat Petrov zijn broer na de oorlog niet heeft neergeknald, zo wordt hier verteld, kwam omdat die slim genoeg was om op tijd met een kleine boot te vluchten naar Italië. Van daaruit is hij in Engeland beland. Volgens djed Petrov durfde 'die lafaard Dusan' niet in Italië blijven uit schrik voor de wraak van de partizanen. Dat de communisten niet aan de macht gekomen zijn in Italië was trouwens kantje boordje volgens mijn grootvader. De CIA heeft dat verhinderd. Dusan is dan met een Engelse vrouw getrouwd en werkte als schipper. Dusan heeft maar een zoon, Pavel-Ante. Dat Dusan en Petrov mekaar haten kan ik begrijpen, maar mijn vader heeft niks met die affaire te maken. Hij heeft oompje Dusan enkel als peuter gekend. Toch wou hij ook niet weten van enig contact met Pavel-Ante. Die zaken zitten diep. Zulke dingen worden enkel binnenskamers verteld, telkens weer opnieuw, van vader op zoon, van moeder op dochter. Kijk, ik begrijp mijn grootvader Petrov wel. Tijdens de oorlog heeft hij zich altijd moeten verbergen, moeten vluchten voor de fascistten, terwijl zijn broer met zijn zwart uniform door de straten paradeerde. Dat laat sporen na. Maar waarom moet die haat doorgegeven worden? Voor de ganse familie Radic die in Joegoslavië gebleven is, voor elke inwoner van Pisak, is en blijft Dusan een verrader, maar wat kan Pavel-Ante daar aan doen? Hij was nog niet eens geboren, maar hier krijgen zelfs de foetussen al een stempel opgedrukt.

Na twee jaar aandringen en smeken van mij en mijn moeder had mijn vader nog geen millimeter verroerd. Uiteindelijk heeft de neef van mijn moeder, Mirko, de kastanjes voor ons uit het vuur gehaald. Wel ironisch eigenlijk. Mirko en Pavel-Ante. Pavel-Ante dankt zijn naam aan de fascistische NDH-leider Ante Pavelic, terwijl Mirko het prototypes is van de partisaan. Mirko en Slavko zijn twee figuurtjes uit een populaire jeugdserie. Twee jonge partizanen die vochten in de tweede wereldoorlog. 'Pas op Mirko, er wordt geschoten!' 'Dank je Slavko!' Die neef heette dus ook Mirko. Toch heeft hij de eerste contacten gelegd met Pavel-Ante. Daarna heeft Pavel-Ante een brief geschreven naar mijn vader. Gelukkig ondertekende Pavel-Ante zijn brieven met de voornaam Peter, zoals hij in Engeland genoemd wordt. Mijn vader heeft de brief gelezen maar wou er niet op antwoorden. Uiteindelijk ben ik op aandringen van mijn moeder maar zelf een correspondentie begonnen met Pavel-Ante in mijn schoolengels. Ik denk dat ma hem over de brug heeft gehaald, hij zei er niks over... Zo is alles beginnen rollen. Peter bezorgde mij een au-pair betrekking en mijn moeder zorgde ervoor dat mijn vader geen eten in het roet gooide. De wegen van de vrouwen zijn soms kronkelig, maar we geraken er wel én we komen waar mannen niet komen. Tenslotte heeft mijn charme offensief in Londen – ik heb niks vandoen met die oude vetes - de doorslag gegeven. Ik heb nu een plek in London, meer zelfs, iedereen is vriendelijk. Niemand laat me voelen dat ik niet welkom ben.

Ferre: Pisak, Zondag 19 juni 1988, 20:00

Die avond zat ik enigszins opgelucht aan tafel op het terras van de familie Radic. Djevojka was nog altijd verdwenen: 'evaporated'. Blijven ontkennen leek me de beste strategie. Die kleine had me erbij gelapt, als het niet op TV geweest was, kon ik ook geen slechte pers krijgen. Nema problema. Het verhaal van de houw in mijn hand had ondertussen al de ronde gedaan. Vinka bood aan om voortaan de meloenen te snijden bij haar in de keuken met een degelijk mes op een goede plank. Het eten smaakte. Maar de kat kwam weer en ze had duidelijk veren in haar bek.

'Gulas. Prijatno,' (Goelash. Smakelijk) groette Djevojka.

'Hwala, bilo je fino,' (Dank je, het is lekker) antwoordde ik.

'Izvrсно?' (Heerlijk?) drong ze aan.

'Da, bilo je izvrsno.' (Ja, het is heerlijk.) zei ik vriendelijk maar droogjes.

Het klonk allemaal nogal dubbelzinnig van haar kant vond ik. Ik had wel niet direct reden om me ongerust te maken want Irma begreep geen woord Servo-Kroatisch. Maar Djevojka had nog een dagje of twee langer mogen wegblijven tot de storm in mijn hoofd helemaal was uitgeraasd. Intuïtief voelde ik aan dat er iets niet pluis was. Ze was duidelijk nog niet voldaan. Ze stuurde aan op een herschikking van het speelveld? Maar wat kon ze me maken? Het begon opnieuw terug hard te waaien. De familie Radic was een van mijn contacten in Joegoslavië, het eerste contact, maar niet het enige. Ik wou hier geen problemen veroorzaken. Ik moest gewoon mijn contacten verder uitbreiden en wat had deze snotneus hier in de pap te brokken toch? Zij kon ook noch vooruit of achteruit. Met haar verovering uitpakken? Zou weinig geloofwaardig klinken dacht ik. Ze had haar pleziertje gehad, wat wou ze nog meer? Ik had me niks te verwijten en ik liet mij ook niet chanteren?

Eerst hing ze wat rond op de reling van het terras schuin achter Irma, nonchalant heen en weer wiegend. Nu en dan keek ik naar haar vanuit mijn ooghoeken. Ze boog voorover. Meteen vielen haar borsten bijna uit haar decolleté. Dan ging ze in profiel naar mij toe staan en vormde ze een kokette P, om zich dan om te draaien en met der haar te zwiepen. Spottend imiteerde een man die een pijp rookte. Ze tuitte haar lippen rond het ingebeelde mondstuk van een al even ingebeelde pijp. Ze smekte en zoog aan de pijp en deed dan alsof ze de rook naar mij blies. Ilnoka, die naast mij zat, merkte het op en lachte. En dan ineens kwam ze achter mij staan. Ik voel nu nog altijd de zachte streling van haar krullen toen ze zich voorover boog om in mijn oor te fluisteren.

'Narančasta soba je soba moja.' (De oranje kamer is mijn kamer.) 'Vi spavate u sobu moju.' (Jullie slapen in mijn kamer.) Ik kreeg noch net geen stijve.

'Wat was dat?' vroeg Irma.

'Ze wil me maar wat plagen met mijn hand, ze zegt dat mijn handen verkeerd staan.' zei ik.

‘Hmm,’ zei Irma, niet echt overtuigd.

Djevojka gaf Ilonka een speelse kus. Ze bleef nog wat rond de tafel hangen een lied neuriënd: ‘Nana nanana, nana na nana, nana na nana nana, nana na ljubav moja.’ Ze moet mijn zenuwachtigheid geroken hebben. Ik probeerde een onverschillige gezicht te trekken, stak een sigaret op en goot me een groot glas rode wijn uit. Ik nam er een lange dronk van. Ze draaide zich om en stak ook een sigaret op. Ik nam nog een glas wijn. Ze was blijkbaar zenuwachtiger dan ze wou toegeven want terwijl ze haar peukje weggooidde nam ze al opnieuw een andere sigaret. Ze kwam ook telkens mijn aansteker vragen en liet toen haar vingers over mijn hand glijden om hem aan te nemen. Ze daagde me uit. Ik begreep dit spel niet meer en ik goot nog een glas uit. Bij de 3de sigaret zei ik dat ze mijn aansteker mocht houden waarbij ik een gebaar maakte alsof ik haar uitzwaaide.

Joegoslavië is een mooi land: bergen, bossen, meren, de zee, een afwisselend landschap: groene alpenweiden, kolkende bergrivieren en rustige bergmeren, Bled en Bohinj, in het Noorden (nu Slovenië), een steile kalksteen kust met hier en daar een prachtig kiezelstrand aan de Adriatische zee, de watervallen en meren van Plitvica in Kroatië, karstgebieden met onderaardse rivieren, dan de Vojdovina, een laagvlakte ten noorden van Belgrado, vruchtbare bodem van een vroegere binnensee, de woeste bergen van Montenegro, bergen van leisteen en graniet, en zo kan ik nog een tijdje doorgaan. We verbleven meestal aan de Adriatische kust (nu verdeeld tussen Kroatië, Bosnië en Montenegro) We zijn op praktisch alle grote eilanden voor de kust geweest: Brac, Hvar, Krk, Cres, Mljet, Rab en natuurlijk ook op het prachtige Korcula. We verbleven ook aan het meer van Ochrid, een bergmeer op 700 à 800 meter hoogte. Om er te komen rijd je door het prachtige natuurpark Galicica, waar nog bruine beren zouden voorkomen. Ik ben er gelukkig geen tegengekomen. Ljubljana, Split en Dubrovnik waren mijn lievelingssteden. Geleidelijk aan had de idee zich in mijn hoofd genesteld om van mijn vakantieland mijn thuisland te maken. Maar zo ver stonden we nu nog niet. Ik wou weg uit België. Hoe? Wist ik nog niet. Waarom? Wist ik wel. Ik lag overhoop met mijn familie en mijn job hing me de ‘keel’ uit, om het zacht uit te drukken.

Met mijn familie waren alle banden doorgeknipt. Ik had een moeilijk parcours afgelegd in het katholieke onderwijs. Het begon allemaal door een ruzie met de hoofdmeester op de lagere school – nochtans een brave mens volgens mijn tante pilarenbeiter – die in het zesde leerjaar het examen opstel verving door een examen tekenen. Ik was nochtans goed in opstellen, maar het zoontje van de grootste collaborateur was daar niet goed in. Mijn vader had in het verzet gezeten en die hoofdmeester was een ‘zwartzak’ die de dans ontsprongen was, hoorde ik later. Toen begreep ik er niets van, maar ik revolteerde. Ik vond dat ik onrechtvaardig werd behandeld. Zo ben ik ook van mijn geloof afgevallen nog voor mijn ‘plechtige communie’. Die klootzak wou dat ik de catechismus van buiten leerde en strafte me

elke keer als ik een klein foutje maakte. Ik was verdomme altijd de eerste van mijn klas geweest, maar die smeerlap wou mij kleineren. Sedertdien kon geen enkel non of pater me nog van iets overtuigen. Tijdens de les godsdienst weerlegde ik in mijn hoofd al hun belachelijke godsbewijzen. Ik bedacht sneller tegenargumenten dan die lome klootzakken godsbewijzen konden produceren: “Je vous salue Marie, plein de merde...” Mij zouden ze niet krijgen. Op mijn dertiende werd ik voor de eerste maal weggestuurd van het ‘college’. Weggestuurd is misschien niet de juiste woord. Ik hoor het de corpulente en kaalhoofdige superior nog zeggen tegen mijn moeder: “Hij past niet binnen het kader van onze school”. En mijn moeder bleiten. Toen ik 16 was en ik voor de tweede maal dreigde weggestuurd te worden, ze hadden me ondertussen bij andere zwartrokken geparkeerd en ik wou niet deugen, anticipeerde ik op wat zou komen. Ik wilde mezelf en mijn moeder een tweede vernedering besparen. Ik stelde mijn ouders voor de keuze, ofwel lieten ze me naar het andere onderwijsnet overstappen, ofwel ging ik op fabriek werken. Groot schandaal in de familie, maar ze konden geen kant op en gaven toe. Toen ik meerderjarig werd ging in de stad wonen. Ze konden me niet meer tegenhouden. Ik onderbrak mijn studies en ging dan toch op ’t fabriek werken. Mijn vader heeft 5 jaar geweigerd om met mij te praten, hij wou me niet meer zien.

Het was de tijd van studenten-arbeiders, een front, ik was natuurlijk mee met mijn tijd. De meeste van die studenten-arbeiders waren echter al even snel weg uit ’t fabriek als ze gekomen waren. Hun revolutionaire ambities liepen stuk nog voor ze bekomen waren van de cultuurshock. De grappigste anekdote die ik hoorde vertellen was deze van L. Om een of andere duistere reden werd het ordewoord gegeven dat revolutionaire militanten bij arrestatie geen verklaringen mochten afleggen. L. was ’s avonds krantjes gaan colportereren aan een fabriekspoort en werd staande gehouden door twee flikken op de fiets. “Ik heb geen verklaring af te leggen,” zei hij. Waarom de flikken lachend riposteerden: “Manneke, uw achterlicht brandt niet, leg dat eens uit.” Hij kreeg natuurlijk een boete. Had hij gezwegen, dan was hij er waarschijnlijk met een verwittiging vanaf gekomen maar hij voerde de partijlijn stipt uit. Enige tijd later ging L. weer studeren op kosten van zijn ouders. Maar dat zat er bij mij dus niet in. Tussen haakjes, ik heb zelf ook nog een tijdje in die illusie van de revolutie geloofd, ik geef dat toe, maar ik pastte niet in het plaatje van hun revolutie, na 3 jaar, in 1973, werd ik ‘geroyeerd’ door de heren intellectuelen. ‘Ultra-democratisme’ werd me verweten. Als ik een zelfkritiek zou maken mocht ik terug in de ‘partij in opbouw’. Ik ben er nooit aan begonnen.

Ik heb dus zelf mijn boontjes moeten doppen door te studeren terwijl ik full-time op fabriek te werkte. Het is nooit meer goed gekomen tussen mij en mijn familie. Ze zeiden niet letterlijk dat ik te min was, maar het bleek uit alles wat ze deden. Omdat ik niet voor de kerk trouwde kwamen ze ook niet naar het stadhuis, maar achteraf kwamen ze zich wel volvreten op het diner waarvoor wij betaald hadden. Mijn vader is van simpele boeren komaf, hij was dus ook een gewone werkmans en passeerde bijna elke

weekdag voor mijn deur in 't stad, op weg naar zijn werk. Hij is nooit bij mij binnen geweest. Bij mijn zussen was hij niet weg te slaan. De ene zus was met een apotheker getrouwd, de andere met een officier. Een militarist in de familie, dat moest er nog bijkomen. Soldaten en officieren? In vreedstijd zuipen ze zich te pletter uit verveling, in oorlogstijd zuipen ze zich te pletter uit angst en na de oorlog moeten ze een trauma verwerken, dus zuipen ze verder. Nu, ik was tegen de oorlog. Een zot geven ze geen geweer in zijn handen dacht ik – ik had psychologie gestudeerd – en het klopte. Nooit een geweer gezien. Ik ben aan de legerdienst ontsnapt wegens voorgewende manisch-depressiviteit. In de ogen van mijn koningsgezinde conservatieve katholieke familie had ik daarmee alle krediet verspeeld. Dus mijn vader – mijn moeder zweeg instemmend – besloot mij te negeren. Met zo'n zoon kon hij niet stoefen op café. Hij had nooit willen luisteren maar 'we zullen u wel klein krijgen manneke'. Ik zie het hem nog zo denken. De officier, ondertussen bevorderd tot kolonel, sprong in het gat dat ik gelaten had. Hij waande zich de 'pater familias', met steun van het Belgisch leger natuurlijk. Plechtige communiefeest in de officiersmess, tuinfeest in zijn villa in Brasschaat die hij voor een appel en een ei van het leger huurde in een grote legertent enz. Mijn vader paste de uitsluiting consequent en tot in de puntjes toe. Toen we met de ganse familie samen waren moest ik altijd mijn mond houden.

Zegt de kolonel: 'Ik was net in de VS op werkbezoek toen we de Amerikaanse vliegtuigen zagen opstijgen om binnen te vallen in Granada. Het was tijdens een luchtshow.... bla, bla, bla'

Vraag ik: 'Wat hadden de Amerikanen laten liggen in Granada, dat ze er met zoveel geweld moesten binnenvallen?'

Mijn vader: 'Ferre, zwijgt gij, laat die jongen uitklappen.' Ik had nauwelijks een zin gezegd. Maar in zijn huis moest ik zwijgen. Daar was hij de baas.

Het schuurt aan je. Dat kan ik je verzekeren. Menigmaal ben ik weggelopen en heb ik de deur achter mij dicht gegooid. Toen mijn vader door het zuipen zo verzwakt was – hij had een maagbloeding gehad en mocht niet meer met de auto rijden - belde hij me eens op: of ik hem naar Brasschaat wilde voeren. De apotheker had geen tijd. Had nooit tijd. Het moest bovendien met zijn auto, mijn Hondaatje was niet goed genoeg. Ik heb het gedaan, maar het gaat wel in je kouwe kleren zitten op den duur, de manier waarop ze je altijd denigrerend behandelen in de familie. Ik heb ook geen traan gelaten toen hij stierf. Dat had hij me trouwens zelf van kleins af geleerd. Na een afranseling zei hij altijd: "En durf niet te bleiten of ik geef u nog wat kletsen." Wel va ik heb niet gebleit.

En dan 't fabriek. Op Sidmar kwam ik diezelfde bekakte mentaliteit tegen. Sidmar recruteerde werkvolk tot ver buiten de stad. Je had er de Gentenaars maar de meerderheid waren Boerkes. Ik behoorde tot geen enkel kamp en kon zowel Gents als Boers spreken. Ik probeerde te bemiddelen, tussen de twee groepen, maar dat was niet gemakkelijk. Ik was ondertussen vakbonds-delegee en voor de vakbond was het essentieel dat we allemaal aan het zelfde zeel trokken. Ik probeerde telkens weer al die

kleine conflicten bij te leggen, maar het was water dragen naar de zee. Maar als de Boerkes een probleem hadden met een of andere meestergast of ingenieur, wilden ze wel dat 'de vakbond' de hete kolen uit het vuur haalde. Soms kreeg het voor mij ook nog een pijnlijk staartje. Het gebeurde dat ze me achteraf voor schut zetten door zoete broodjes te bakken met diezelfde meestergast of ingenieur die ze eerst hadden omschreven als 'van een hond gepoept'. Achter mijn rug draaiden ze handig hun kar en dan had ik de boter opgegeten. Ik moest dus opletten dat ik niet zelf de dupe van werd van mijn syndicale inzet. Een collega in de vakbond had mij gewaarschuwd: 'Ferre ge moet opletten! Ge kunt nen boer van den buiten naar stad halen, maar ge kunt den buiten niet uit den boer halen. Dat zit erin en dat krijgt ge der niet meer uit. Nen boer vecht alleen voor zijn eigen lapke grond. Mee een ander houdt hij geen rekening.' Alhoewel ik dit overdreven pessimistisch, begon ik toch te beseffen dat mentaliteitsverandering toch minstens over een generatie zou gaan. Toen bovendien op dit onooglijke en lelijke lapje grond, het nationalisme en racisme de kop opstak hield ik het voor bekeken. Ineens was Sidmar een Vlaamse staalfabriek, wat het tussen haakjes nooit geweest is. Het ontstaan van Sidmar kan als volgt samengevat worden: Arbed had nog een lap grond liggen boven Gent en vond begin de jaren '60 een gewillige regering die wilde investeren in kanaalverbreding en infrastructuur. Ideaal voor een nieuw staalfabriek. Net rond die tijd kwam er in de agrarische regio rond Sidmar ook een grote arbeidsreserve vrij nadat Sico Mansholt de Europese landbouw had geherstructureerd. Terplaatse ontbrak wel de 'knowhow', maar die werd dan maar ingevoerd. Globalisering 'avant la lettre' dus. Sidmar is opgestart door vooral Waalse en Duiste specialisten met kapitaal van Arbed uit het Groot Hertogdom Luxemburg en de Société Générale...

Voor mij als socialist telden alleen de belangen van de werkmensen en dat waren de staalwerkers uit Gent, Luik, Charleroi... bij uitbreiding uit de hele wereld. Maar de delegees van de andere vakbond, die wij van het ABVV de 'kattetekoppen' noemden, zagen het anders. Luik was verouderd en moest dicht en Sidmar was modern en moest blijven. Ze stonden ook vooraan in de vreemdelingen-hetze op Sidmar, en dat slikte ik niet meer. Eedje Anseele¹ zou zich omgedraaid hebben in zijn graf. Dit werd 'de facto' een onmogelijke alliantie. Als de rek uit een veer is helpt geen ouwehoeren meer. Hier hield het op voor mij. Inpakken en wegwezen!

¹ Edward Anseele is een Gentse socialistische politicus. Hij speelde een belangrijke rol in de coöperatieve beweging waarvan de wieg in Gent stond. Het socialistisch congres van 1877 in Gent was de start van zijn socialistisch engagement. Hij trad als journalist in dienst van het weekblad "De Volkswil", later omgevormd tot het dagblad Vooruit. Hij organiseerde mee de in 1880 gestichte coöperatieve bakkerij Vooruit. Deze zou de start vormen van een hele reeks ondernemingen die op den duur een waar industrieel imperium zouden vormen. Hiermede wilde Anseele een tegengewicht vormen tot de "kapitalistische" ondernemingen, en kon hij arbeidersacties ook materieel steunen. Tijdens de crisis van de jaren dertig ging dit echter zo goed als geheel verloren. De Gentse Vooruit, nu een kunstencentrum, getuigt nog van die (vergane) glorie.

Djevojka: Pisak, zondag 20 juni, 19:00

Zelfs de muren van de huizen onthouden wat ze gehoord hebben in dit verdoemde land. Na elk hevig onweer hebben we hier wel altijd ergens een lek in de gammele afwatering. Het gele drassige water stroomt over de wegen. Soms stroomt de modder de huizen binnen. Telkens weer wordt die modder opgescheept maar de muur onthoudt waar het water is beginnen doorsijpelen, de vloer is die drab niet vergeten en telkens opnieuw zal het vuile water een weg vinden en gele modder achterlaten, tot zolang ze in dit land niet leren om op voortreffelijke manier afwateringen te bouwen. Ik ben het ploeteren beu. Dit vermaledijde land koestert zijn drab en modder, strooit graag zout in de wonde in plaats van te vergeten. Wie in het verleden leeft gaat achteruit en ik wil vooruit. We hebben hier evenveel vuiligheid als in om het even welk ander land, niet meer of minder, alleen we hebben geen zeep genoeg om ze af te wassen. Ik wil hier weg, naar een fatsoenlijk land waar wel zeep is.

Jelena roept: 'Telefoon!'

'Halo!'

'Heb je ze al nodig gehad, je weet wel?' valt Branka met de deur in huis. Verkeerd moment.

'Male connessione, signora! (Verkeerde verbinding, mevrouw!)

'Is je vader in de buurt misschien?'

'Sì, signora.'

'Bel je me terug op dit nummer, ik zit aan de balie tot 10 uur. Ik heb een en ander te vertellen.'

'Sì, signora.'

Om acht uur vertrekt mijn vader eindelijk. Ik bel Branka terug.

'Halo Branka, je hebt nieuws, ik ben nieuwsgierig.'

'Vertel eerst eens over Ferre.'

'Valt niet veel over te zeggen. We hebben mekaar nog niet gezien. Hij is altijd weg met zijn vrouw. Maar jij had nieuws. Of toch niet?'

'Jawel, ik heb hier een leuke jongen ontmoet die hier is met buitenlandse groep: Nederlanders, Duitsers en Zweden.'

'Een Zweedse toerist?'

'Nee, een Nederlander en het zijn geen toeristen. Ze houden hier een soort conferentie.'

'Conferentie? Van wat?'

'Wacht... ik heb hier een folder. Hier staat het: European Youth for Action.'

'Action?'

'Ja, iets met bossen redden of zo. Het zijn milieu-activisten.'

'En het bos van Branka moet ook gered worden?'

'Ja, reken maar.'

'Ja liefje, zorg maar dat hij je bos niet in brand steekt. Met al die droogte van de laatste dagen.'

'Ik hou het wel nat hoor!'

'Heb je al?'

'Heb je al, wat?'

'Je weet wel?'

(...)

Ferre: Pisak, maandag 20 juni 1988, 20:00

Voor dat de toestand uit de hand loopt moet ik met Djevojka te praten. Haar negeren en doen of er niks gebeurd is werkt averechts. We moesten een compromis zoeken. Ik moet haar alleen te spreken krijgen. Maar hoe kan dat in hemelsnaam? In dit dorp wonen 127 zielen, in de zomer als de rijke stedelingen naar hun 'datjas' komen, verdubbelt de bevolking. Iedereen kent hier iedereen.

‘Kako se ovo jelo?’ (Hoe heet dit gerecht?) vraag ik aan Djevojka geïnteresseerd als ze ’s avonds aan tafel verschijnt. Ik moet de nodige ‘goodwill’ opbouwen.

‘Spargle sa pilecim mesom,’ (Asperges met kippenvlees), antwoordt ze. Het klinkt neutraal. Nu de volgende stap, een conversatie in het Engels proberen aanknopen. In Pisak kwamen geen Engelse toeristen, niemand verstond hier Engels. De geallieerden waren nooit tot hier geraakt. De troepen van Tito hadden zonder hulp van buitenlandse troepen de fascisten het land uitgezet. Joegoslavië had zichzelf bevrijd zonder de hulp van Russen of Amerikanen. Alleen in Split en andere grote steden werd vlot op het Engels overgeschakeld door de jonge intellectuelen. Misschien wou ze wel bij ons aan tafel komen, dan kon ik snel een afspraak maken terwijl Irma Ilonka in haar bed stak. Ik ging 2 keer in de week naar de markt in Split... het was het proberen waard.

‘Govorite li engleski? Ne razumem.’ (Spreek je Engels? Ik begrijp het niet)

‘Da, asparagus with chicken meat’ zei ze lizig maar in vloeiend engels. Ze klonk vermoeid en loom.

‘You speak English very well now,’ complementeerde ik haar.

‘I have been in England for a year; didn’t you notice that I wasn’t here last year?’

‘We didn’t visit Pisak last year.’ zei ik. ‘If you want some practice, you can speak English with me and my wife.’ Maar Djevojka reageerde niet. Ze at zwijgend verder. Na het eten stak ze een sigaret op, maar ze nam deze keer haar eigen aansteker. Ik vroeg vuur voor mijn sigaret. Ik wou het truukje dat ze me geleerd had nu ook even uit proberen. Ze gooide haar aansteker in mijn richting met een uitdrukking op haar gezicht, dat ik de pot op kon. Poeha! De verstandhouding lag weer aan diggelen. Ik wist het niet meer. Was ze jaloers? Dat konden we niet hebben. Een jaloerse vrouw is gevaarlijker dan een orkaan, dat wist ik intussen. Met welk natuurverschijnsel kunnen we twee jaloerse vrouwen vergelijken? Ik had het gevoel dat de grond elk moment onder mij ging beginnen trillen. Een aardbeving en een orkaan op hetzelfde moment. Ik had geen van beiden ooit meegemaakt, maar mijn fantasie sloeg op hol. Ik kon onmogelijk blijven zitten. Ik moest dringend eventjes overleggen met mezelf, want voorlopig kwamen we nergens. Een wandeling om wat stoom af te laten. Niemand om me heen. Toen Irma opstond om Ilonka in haar bed steken, zei ik dat ik nog wat wou stappen. Het was oorverdovend stil alleen met mezelf en de mediterane duisternis. Natuurlijk stonden er veel sterren en toen ik de maan zag opkomen nam mijn onrust af. De aarde zou toch niet gaan beven. Aangezien het een heldere nacht was waagde ik mij op de rotsen om zo tot aan de zee te komen. Daar kan je pas echt genieten van de stilte. Ik moet ergens een

verkeerde afslag genomen hebben, ik kon het pad naar het strand, waar we nota bene alle dagen naartoe gingen, maar niet vinden. Mijn oriëntatievermogen laat me altijd in de steek op de meest ongewenste ogenblikken. Topografische idiotie, niets aan te doen, ik heb dat maar er valt mee te leven. Ik liep daar dan ook op sandalen. Sandalen zijn niet het ideale schoeisel om over rotsen te klauteren. Een goed schoeisel is alles in de bergen. Ik had ook al ervaren dat afdalen over de rotsen gevaarlijker is dan klimmen. Je glijdt veel gemakkelijker uit. Tijdens het afdalen ligt je zwaartepunt hoger dan tijdens het klimmen. Zo stel ik het me toch voor, vraag mij geen natuurkundige uitleg, want daar heb ik geen kaas van gegeten. Ik heb het hier over het gevoel dat je hebt. Het gevoel dat je elk moment je evenwicht gaat verliezen. Het halfduister versterkte dat gevoel alleen maar. Nu werd ik pas echt kribbig. Ik kreeg ook de indruk dat ik steeds hoger begon te klimmen in plaats van af te dalen. Ik trok mijn sandalen uit en klom op een grote rots om overzicht te krijgen over de situatie.

Eh, aan de andere kant beneden aan die rots liep een pad naar beneden. Ik voelde de wind die uit de zee blies. Als ik de zee kon bereiken was ik gered. Ik kon desnoods zwemmend terug naar het havengat van Pisak, links beneden aan de voet van het dorp als je naar de zee kijkt. Ik was rechts van Pisak, zoveel was zeker. Het was een vrij breed pad dat duidelijk naar beneden kronkelde tussen de rotsen, gemakkelijk begaanbaar, de resten van een opgedroogde rivier, leek me zo te zien aan de afgeronde keien. Geen levende ziel. Mijn ademhaling vertraagde terug een beetje. Mijn hartslag werd stilaan weer normaal. Ik hobbelde verder op de keien, en hoorde al het geruis van golven. Dat zat goed. Toen ik ook het donkere wateroppervlak zag liggen glinsteren merkte ik ook een vage figuur op. Ik was nieuwsgierig maar niet echt bang. De redding was nabij. Vanuit de positie waar ik stond leek die menselijke vorm boven de zee te zweven. Toen ik dichterbij kwam wist ik meteen hoe dat kwam. Een abrupt niveauverschil van 2 meter. Ik had het net op tijd gezien. Na inspectie besloot ik me naar beneden te wagen. Het was zand daar beneden. Ik sprong naar beneden, hartslag terug 130, en terwijl ik sprong wist ik wie daar zat. Het was Djevojka. Meteen wist ik ook waar ik was. Er lagen resten van een houtvuur. Het was een strand, waar we al eens naar toe waren gezwommen maar waarvan we dachten dat het alleen bereikbaar was via de zee. Het lag een beetje verborgen in een inham. Djevojka keek niet op. Het kan niet anders, of ze had me gehoord. Had ze me zien komen? Toen ik dichterbij kwam stond ze traag op, nog altijd zonder zich om te draaien. Ze bleef voor zich uit staren, lichtjes schuin achterover gebogen, steunend op haar rechterbeen, haar linkervoet op een rots. Ik zag enkel haar lange dreigende krullen, het was alsof ze in brand stonden.

‘You took a shortcut,’ zei ik vragend.

‘It isn’t your goddamned business,’ zei ze.

‘We must talk,’ suste ik haar.

‘I hate you!’ zei ze, maar het klonk niet overtuigend.

‘Why, what did I do wrong?’

'You don't know what "ljubav" means.'

'Sure, I do. But I was surprised.' Ik geraakte moeilijk uit mijn woorden. Ik was eventjes de draad kwijt. 'You took me ... by surprise. I'm a little confused.' Die laatste zin stond niet in mijn script. Nee, ik was niet in de war, ik ging net zeggen waar het op stond. Ik was mijn tekst kwijt. Alleen haar stem al bracht mij in de war.

'You were pushing your knee against my thighs,' zei ze afgemeten.

'I didn't mean to.'

'It turned you on, didn't it?'

'Yes, but you grabbed me then and...'

Ja ik was weer de draad kwijt. 'What was wrong with that? Your cock almost jumped out of your trousers. Men try to put their hands between my legs all the time without asking. I don't like it. I slap their hands. So why didn't you slap my hands when you didn't like it? But you liked it, your cock screamed for attention, you enjoyed it, didn't you, glupan.' (stommeling). Daar kon ik natuurlijk niks tegen inbrengen. Dit was de pure logica van de feiten, zoals 'de rechte is de kortste afstand tussen 2 punten'. Dit was een afgang. Mannen verraden zich natuurlijk altijd met die kanjer in hun broek. Wij zijn gestraft door moeder natuur. 'Je moet een tegenzet doen,' flitste het door mijn hoofd.

'So, you wouldn't mind if I put my hands between your legs now?' meesmulde ik. Ze ging er niet op in.

'Does your hand still hurt?' vroeg ze. Ik toonde haar de hand die ze verzorgd had.

'You've done a great job, it was a pleasure. 'Izvrсно,' zei ik met een zekere ironie in mijn stem.

Ik had verwacht dat ze me lik op stuk zou geven, maar ze nam mijn hand zijdelings vast en leunde daarbij zachtjes tegen mijn borst met haar schouders. Ze trok een nieuw register open met waarden als zacht, strelend, tintelend, scherp ruw, warm koud en alle toestanden ertussen. Analoog, niet digitaal. Een verzoenende logica met oneindig veel waarheidswaarden. Dit was een andere taal. Maar ik was blijven hangen in mijn egestelling, die andere logica, van gelijk of geen gelijk. Ik trok mijn hand zachtjes terug, legde mijn beide handen op haar heupen, liet ze over de buitenkant van haar prachtige lange dijen glijden tot aan haar knieën, wreef met mijn duimen zachtjes in haar knieholtes en toen ik voelde dat ze geen weerstand bood schoof ik heel traag mijn rechterhand tussen haar strakke dijen tot onder haar slipje. Ze protesteerde niet maar greep me achterwaarts in mijn kruis terwijl ik haar warme poes met mijn volle hand vastgreep. Ze kneep ruw in mijn harde roede boven op mijn broek zonder een woord te zeggen. Na een hele tijd voelde ik haar greep lossen. De adrenaline gleed uit weg uit onze aderen. Ik nam haar zachtjes bij de schouders en draaide haar naar mij toe. Ik zag dat er tranen in haar ogen stonden. In haar donker getaand vel zongen oogbollen helderwit. De irissen van haar ogen straalden kleuren van basilicum na een regenbui, vol rijpe cabernet en donkere gom, de randen pikzwart als lak.

‘Close your eyes,’ fluisterde ik. Ik likte haar tranen weg en zuchtte. Dan streelde ik over haar oogleden met mijn lippen. Ik nam haar handen vast en liet mijn lippen langs haar vingers glijden. We hadden allebei onze stem verloren. Ze keek me aan, en toen kusten we mekaar. We hielden mekaar stevig vast en kusten mekaar, onverzadigbaar.

‘Never forget the kissing, Djevojka,’ stamelde ik tenslotte. We lachten door onze tranen heen.

‘I was afraid to see you, and I was afraid to loose you, glupan,’ glimlachte ze.

‘I felt something like that also. Are you going to teach me now what “ljubav” really means?’

‘Well, I’ll teach you Serbo-Croatian the way it is... starting tomorrow. Now let’s go to swim.’

‘Must we not take precautions,’ vroeg ik nog. Ze keek me jolig aan: ‘I got what I needed in Dubrovnik.’

(Noot: de Engelse conversaties die volgen zijn vertaald naar het Nederlands)

Djevojka: Pisak, Dinsdag 21 juni 1988, 10:00

Jedan, dva, tri, cetri, pet, sest, sedam, osam, devet, deset, jedanaest, dvanaest, trinaest, dve hiljade, NAPRIJED! (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 2000, vooruit!)

‘Valja uciti strane jeziki. (Vreemde talen leren loont de moeite) We zullen beginnen met enkele eenvoudige zinnen’

‘Kako Si? (Hoe gaat het?)’

‘Dobro. (Goed)’

‘Gdje je klozet? (Waar is het toilet?)’

‘Ne znam. (Ik weet het niet)’

‘Koliko kosta Coca-Cola? (Hoeveel kost een Coca-cola?)’

‘Cetiri dinari. (100 Dinar)’

‘Koliko je sati? (Hoe laat is het?)’

‘Da li plešes. (Dans je?)’ En we dansten.

‘Što vi čislite? (Wat bedoelt u?)’

(...)

‘Volim te mnogo. (Ik hou veel van je.)’ Daar had hij geen moeite mee.

‘Ja ljubam plivati. (Ik hou van zwemmen)’ Maar nu?

‘Što je plivati? Ne znam. (Wat is zwemmen?) Ik weet het niet.’

Als hij iets niet verstond legde ik het uit met gebaren. Ik plooidde mijn arm, drukte mijn hand tegen mijn borst en imiteerde de beweging van schoolslag. Ik begeleidde elke zin meestal met uitgebreide mimiek en gebaren. Als hij het niet begreep zei hij monkelend: ‘ne razumem’ (ik versta het niet), en dan speelde ik het na. Ik was misschien geen geboren actrice, maar ik had wel urenlang geoefend voor de spiegel en fans zijn altijd een dankbaar publiek.

‘Ge zwemt in de lucht? Ben je een luchtacrobaat?’ vroeg hij smalend.

‘Glupan, ja sam gusar. Gusaram Frederikov srce, ‘l’uomo di ferro,’ (Stommeling, ik ben een piraat, ik steel het hart van Frederik, de man van ijzer.’). Frederik is zijn echte naam, maar iedereen noemt hem ‘Ferre’.

Alle delen van zijn hersenen, vooral het Broca-centrum, moeten uitvoerig geactiveerd worden, hij moet leren spreken door mijn mond. Ik leg hem uit dat Frederikov en Petrov adjectieven zijn die je kan vormen van elke naam gewoon door er -ov aan toe te voegen. Na een harde medeklinker komt -ov, na een zachte -ev, bij mannelijke en onzijdige naamwoorden, -in als het naamwoord eindigt op -a wat meestal bij vrouwelijke naamwoorden het geval is. Pavlov (van Pavle), kraljev (van de koning), babin (van grootmoeder). Je kan ook de genitief gebruiken om het bezit van iemand aan te duiden zoals in ‘to je kuca moje babe’ (dat is het huis van mijn grootmoeder). Verbuigingen, dat is een hele boterham. Hij

wordt er tureluurs van. Hij stelt voor om te gaan zwemmen in de zee. De broosheid van water verzacht elke aanraking.

De ontkennende wijs is eenvoudig in het Servo-Kroatisch. Ja ucim, ja ne ucim. (Ik leer, ik leer niet.). Maar bij 'zijn' is het: 'ja sam' en 'ja nisam'. (Ik ben, ik ben niet.) Zijn heeft bovendien een korte en een lange vorm: 'ja jesam' en 'ja sam' die verschilt in gebruik. Bij 'hebben' is het: 'ja imam' en 'ja nemam' (ik heb, ik heb niet) zoals in 'nema problema' (er is geen probleem). Voor de rest zijn de werkwoorden vrij simpel. De toekomstige wijs wordt gevormd met het werkwoord hteti wat zowel zullen als willen betekent, ook weeral met een korte en lange vorm en een eigen vorm voor het negatief. Een voorbeeld: 'ja cu imati' (ik zal hebben).

'Znas li, ja ljubam ploviti u moru? (Weet je dat ik hou van zeilen?)' En ik blies met bolle wangen en liep met kleine schuivende stapjes alsof ik over het water gleeed.

'Ben je een vogel?'

'Ne, ne ptica, ja sam brod u vodu, jedrenjak. (Nee, geen vogel, ik ben een schip op het water, een zeilschip.)'

'Je bent een boot, een zeilboot?'

'Da.' Ik haalde diep adem en declameerde een gedichtje dat we op school geleerd hadden om de grammaticale uitzonderingen van de comparatief te onthouden.

'Sire je nebo od mora. (De lucht is weidser dan de zee)

Duze je more od polja. (De zee is langer dan de vlakte)

Brze su oci od konja. (Ogen zijn sneller dan een paard)

Sladi je secer od meda. (Suiker is zoeter dan honing.)

Drazi je dragi od brata. (De geliefde is dierbaarder dan een broer)

'Tako stoji stvar. (Zo zijn de dingen)'

'Leuk, maar wat wil het zeggen?' vroeg hij. Ik vertaalde.

'Hou je meer van mij als van een broer?' wou hij weten.

'Nema brat. Ti si moj brat. (Ik heb geen broer, jij bent mijn broer). Om de vergelijkende trap te vormen krijgen adjectieven het uitgang -iji in de mannelijke vorm, -ija voor de vrouwelijke vorm of -ije als het onzijdig is. De uitgangen worden aan de stam van het woord toegevoegd. De adjectieven die ik gebruikte in het gedichtje zijn echter uitzonderingen op de regel...

Ik ging er eventjes bij zitten. Dan sloot ik mijn ogen en zei: 'Milovaj me. (Streel me)' Hier had hij geen vertaling bij nodig.

Ik had een dunne zwart glanzende satijnen short aan. Hij was wat te groot en hing vormeloos over mijn kont. Als ik ging zitten zag je de plooiën van mijn pubis er doorheen. Maar de zijde streeelde mijn vel

als wilde lelies. Bloemen op mijn vel. Huid tegen huid. ‘Bok uz bok’. Ik vond het wonderlijk als hij met zijn pik tegen mij aan wreef en in mijn hals likte, mijn venusheuvel in zijn hand nam.

‘Primio sam ovo pismo od svoga prijatelja u Engleskoj. (Ik heb deze brief gekregen van mijn vriend in Engeland)’

‘More je zivjeti. (De zee is leven)’

‘Zivjeti je ljubiti. (Leven is beminnen)’

‘Niet zo snel, ik ken ook een verhaaltje.’, zei hij.

‘Vertel het maar.’

‘Men zegt dat vogels kunnen vliegen, maar ik beweer dat vogels doen alsof ze vliegen. Vogels zijn de vissen van de hemel. Vogels zwemmen in de lucht. Alleen jij laat me vliegen.’ De stilte van de middag sloeg om ons heen als een warm deken.

‘Ovo je lipa, njen cvet je lijep, (Dit is een lindeboom wiens bloem mooi is)’ en ik wees naar een lindeboom in de ommuurde tuin van Petrov. Ik was hier tijdelijk gehuisvest (toeristisch seizoen). Daar, in de heuvels of op het geïsoleerde strandje ontmoetten we mekaar met de nodige voorzorgen en uitvluchten. Op een eigenaardige manier hield hij ervan in de volle zon, aangekleed, in de bergen te wandelen om daarna ergens in koel water (de zee, een bergmeertje...) te duiken. Hij zweette dan wel als een paard, maar hij vond het aangenaam. Mijn openlucht sauna noemde hij dat. Meestal kwam je dan geen levende ziel tegen. Wie haalt het in zijn hoofd om in die hitte te wandelen?

‘Ti si lijepa, ali sta je svet? (Jij bent mooi, maar wat is cvet?)’ vroeg hij.

‘Cvet, (bloem)’ en ik hield mijn handen voor mijn schoot in de vorm van een bloem.

‘Jesi cvet, (Jij bent een bloem) you are a blossoming flower.’

‘Da, cvet svace. (Ja, de bloem bloeit)’ Ik danste.

‘Ti tako ljepo plešes. (Jij danst zo mooi.)

Plagend, omdat hij niet zou omkomen van de honger als hij nog eens verloren liep in de bergen, leerde ik hem de namen van groenten en fruit: jagoda, aardbeien, grozdje, druiven, breskve, perziken (die waren er altijd met ganse kratten te krijgen), kajsija, abrikoos (ook veelvuldig aanwezig), sljiva, pruimen, tresna, kersen, jabuka, appel, kruska, peer, sir, kaas, trapist, zachte kaas (hee waar hebben ze dat woord vandaan), meljeko, melk, meso, vlees, juha, soep, pommies frites, frieten, sladoled, ijs, voda, water, vino, wijn, vocni sok, vruchtensap, gusti sok, dik vruchtensap, kava, koffie, pivo, bier, mrkva, wortels, paradajz, tomaat, salata, sla en riba, vis.

Ferre: Pisak, Woensdag 22 juni, 16:00

In Joegoslavië zijn nog echte socialisten en het is er gezellig. De levensstandaard in het Noorden is er vergelijkbaar met die in Italië, Spanje, Zuid-Frankrijk. Een ingenieur kon zich een Golf permitteren. Petar heeft trouwens een Volkswagen Passat. Bovendien heb je in Joegoslavië arbeiderszelfbestuur in de fabrieken en werkplaatsen, in de Belgische fabrieken is het nog Stalinisme 'pur sang'. Dat onderga ik dagelijks op 't fabriek. Gezondheidszorg en onderwijs zijn gratis in Joegoslavië. Abortus is mogelijk zonder grote problemen. Alle mogelijke varianten van anticonceptie zijn toegelaten en je krijgt bij ieder kind minstens een jaar zwangerschapsverlof. Boeken van dissidenten uit andere Oost-Europese landen: Michail Boelgakov, Milan Kundera, Adam Michnik ... zijn vrij te krijgen. De landbouwgrond is in Joegoslavië nooit genationaliseerd. 80% van de landbouw is in handen van privé-boeren. In 1948 al brak Tito met het Sovjetblok van Stalin. Internationaal is Joegoslavië onafhankelijk. Het schippert tussen de twee grote machtsblokken. Het was een ongelukje van de geschiedenis, een foutje van Malta. In 1967 voerde Joegoslavië een joint-venture wet in die buitenlandse investeringen toeliet. De Joegoslaven mogen vrij naar het buitenland reizen. De zon, de prachtige natuur heb je in Joegoslavië gratis, er is geen overdreven luxe, maar de mensen helpen mekaar. In plaats van mekaar te helpen, bijten de mensen in België liever mekaar de strot af.

België wordt dag na dag stinkender en lelijker. Als ik vroeger van Gent terugkeerde naar den buiten, rook je het verschil, nu niet meer. De stank hangt overal. En ondertussen is mijn geboortedorp ook volgebouwd met grote lelijke villa's. Iedereen zijn kleine burcht met kijkgaten. De loopbruggen worden opgehaald. Als de bange burgers 's avonds iemand in hun straat zien lopen die ze niet kennen bellen ze naar de politie. Het is vrienden van me overkomen die in een dorp een ludieke aktie wilden op touw zetten voor het behoud van een bos. Ze zijn allemaal opgepakt en hebben een nacht in de gevangenis mogen doorbrengen. In sommige tuinvijken organiseren ze burgerwachten. Er zou meer politie op straat moeten, zeggen de de 'kattekoppen'. Informatie is commercie geworden, maar net zoals de commercie niet gediend is met de waarheid, is de waarheid niet gediend met die commercie. Leugen of waarheid, het speelt geen rol meer, als het maar verkoopt. De propagandamachine draait op volle toeren en spuugt alle dagen verse bagger.

Hugo is mijn beste maat op Sidmar. Een prima electro-mechanieker. We zaten in dezelfde ploeg. Hij is 10 jaar ouder dan mij en heeft al een grote dochter. Onlangs zijn hij en zijn vrouw, de moeder van die dochter uit mekaar gegaan. Alles moest opgedeeld worden. Zijn vrouw had zijn wagen 'perte totale' gereden met haar nieuwe vriend in Frankrijk. We wisselden om de week om naar 't fabriek te rijden. De ene week reed ik, de andere week hij. Nu heeft hij geen auto meer. Ik rij alleen, hij wil mij betalen omdat

hij mee mag rijden, maar ik wil dat niet. Hij heeft het natuurlijk financieel wat moeilijk nu. Ik zeg hem: 'dat komt wel goed, Hugo. Ik weet dat gij hetzelfde zoudt doen als ik in de shit zit'. Tot daar. Op een dag wordt er ingebroken bij zijn dochter. Of er echt ingebroken is weet hij niet zegt hij, er ontbrak alleen een duur fototoestel. Bon, 't zou kunnen dat er ingebroken is, er lopen de laatste tijd nogal wat junkies rond in Gent. Maar de clou van het verhaal moet nog komen. Die avond dat er 'zogezegd' ingebroken werd bij zijn dochter staan er 3 rijkswachters aan zijn deur.'Mogen we eens binnenkomen', vragen ze, 'er is ingebroken bij uw dochter'. Direct bezorgd en zich van geen kwaad bewust laat Hugo die 'gardevils' binnen.' We hebben gehoord dat je in financiële problemen zit', zeggen ze, 'mogen we eens rondkijken'. Ze zochten, echt waar, naar de buit in zijn huis. In het huis waar hij diezelfde dochter nog pampers had aangedaan. Hij had inderdaad financiële problemen. Madame had zijn auto aan diggelen gereden en hij wachtte nog altijd op het geld van de verzekering. Gelukkig had ze een reisverzekering. Had hij geëist. Maar het wrak stond nog ergens in het zuiden van Frankrijk. En zolang dat niet ofwel gerepatriëerd was of verkocht was, wou de verzekering de zaak niet afhandelen. Hugo zijn 'congé' was op, met die scheiding, hij kon niet weg. Hugo was natuurlijk witheet razend en weigerde. 'Als we niet mogen rondkijken, zullen we dat noteren in het proces-verbaal,' wisten ze daarop te zeggen. Hij heeft ze dan toch maar laten zoeken, maar ze hebben natuurlijk niks gevonden. Maar daarmee was de kous niet af. Er was blijkbaar een anonieme getuige opgedoken die beweerde dat Hugo gezien was aan de ingang van het appartement van zijn dochter op de dag van de inbraak. Hij werd naar het politiebureau geroepen, en natuurlijk had hij geen alibi, hij was alleen thuis. Maar hij woont ook alleen, dus ja? Ze hebben zijn foto en vingerafdrukken genomen. Daarna is hij nog eens moeten terugkeren voor een line-up om geconfronteerd te worden met de zogezegd anonieme getuige. Hij heeft die evenwel nooit te zien gekregen. En, geloof het of niet, de getuige herkende hem tussen de twee dienders in burgerkleren. Surprise! Achteraf is aan het licht gekomen dat die zogezegd anonieme getuige zijn ex was. Ze heeft ergens een nonkel die een hoge pief is bij de rijkswacht. Ze had blijkbaar iets geregeld.

'Van wie wisten ze dat ik in de financiële problemen zat?' Vroeg hij mij verontwaardigd terwijl we naar het werk reden. 'Ze zouden beter de bende van Nijvel pakken in plaats van eerlijke werkmensen lastig te vallen.'

'Bij een schieding zijn er altijd wrijvingen,' probeerde ik hem te' sussen.

'Die trut heeft er godverdomme zelf voor gezorgd dat problemen had! Ze wil dat huis waar ik mij aan gecreveerd heb. Ze wil mij op de korenmarkt krijgen².'

'En uw docher?', vroeg ik hem. Hij beet op zijn tanden maar zei niks. Na een tijdje zuchte hij: 'Kweet nie, Ferre. Kweet nie. Ze wil niemeer klappen met mij.' Dus die zat waarschijnlijk ook in 't spel, maar die hypothese hield ik voor mezelf. Meer politie op straat? Waarvoor? Om de werkmensen een beetje te koejonneren? De politie in Joegoslavië. Daar had ik geen problemen mee. We hebben eens een boete

² 'Op de korenmarkt geraken' is een Gentse uitdrukking. Vroeger werden de spullen van mensen die hun schulden niet konden betalen in een openbare verkoping door deurwaarders op de Korenmarkt verkocht.

moeten betalen om te snel te rijden. Ze waren vriedelijk. Ik heb die boete met de glimlach betaald en nooit meer te snel gereden. Als ge uw gat verbrandt moet ge op de blaren zitten, maar als uw enige misdaad is dat ge arm zijn en ze pakken u daarop. Dat is om op de muren tegenop te lopen.

Joegoslavië heeft weliswaar een grote buitenlandse schuld, maar België doet het niet veel beter op dat vlak. Joegoslavië zoekt een derde weg tussen een centralistische planeconomie en de vrije markt: 'contractuele economie' noemen ze het. Het confederalisme is al een feit, terwijl wij in België nog liggen te sukkelen en te bakkeleien over communautaire kwesties. Het hangt me de keel uithing. Het recht op afscheiding van Slovenië, Kroatië, Bosnië, Montenegro, Macedonië en Servië is opgenomen in de grondwet sedert 1974. En zoals ik al zei, ik ben een introverte sukkelaar maar hier voel ik me thuis. Misschien speelt mijn verlegenheid hier wel in mijn voordeel. Ik loop alvast niet met die arrogante tronie rond die Duitse en Oostenrijkse toeristen opzetten. Misschien maak ik daarom zo makkelijk contact met de mensen hier. Ik wil opgaan onder de mensen en dat lukt aardig. Het gebeurt zelfs dat toeristen aan mij de weg komen vragen. Soms laten de Joegoslaven me voorgaan in de supermarkt of in de bank, wat ik obstinaat weiger. Ik ben geen imperialistische Duitser of een Oostenrijker. Van 'der Keiser' moet ik niet weten. Wat mij vooral aanstaat is dat iedereen zijn eigen waardigheid heeft in Joegoslavië. Serviele obers die buigen als een knipmes, vals onderdanige winkeliers, als ze je maar kunnen beduvelen, heb je hier niet. Op de markt worden de prijzen wel aangepast voor de toeristen, maar als je erbij loopt als een Joegoslaaf heb je daar geen problemen mee. Je moet natuurlijk altijd eerst de prijs vragen voor je iets koopt. Wijzen en vragen: 'Koliko costa?' voor het enkelvoud of 'Koliko kostaju?' voor het meervoud. Zo simpel is het.

Nu er zijn wel dingen die me tegenvallen. De mannen in de kleine bergdorpjes gedragen zich als triestige macho's. Nu vroeger was het bij ons in België niet anders. Toen kwamen ook nog geen vrouwen op café in mijn dorp. Alleen zopen de mannen bij ons bier, terwijl ze hier witte wijn in hun keel gieten. In Omis, Pisak zie je uitsluitend mannen op café, geen vrouwen. Ze zuipen en zingen al lijkt het soms meer op brallen. Ze spelen hier dus zelf voor jukebox, bij ons is die al uitgevonden. Zelfs de liederen die ze hier zingen doen me denken aan mijn kindertijd.

Tamo daleko
Daleko kraj mora
Tamo je selo moje
Tamo je ljubav moja

Daar ver weg
Ver weg bij de zee
Daar is mijn dorp
Daar is mijn liefde

Tamo daleko
Gede cveta limun zut
Tamo je srpsko vosci
Jedini bio put

Daar ver weg
Waar de gele citroenboom bloeit
Daar is voor het Servisch leger
De enige weg.

Ik heb het mijn moeder nog horen zingen maar met een andere tekst.

Daar bij die molen
Die mooie molen
Daar staat mijn huisje
Zo klein en fijn

Het tijdsverschil tussen stad en platteland brengt altijd een cultuurschok teweeg. Ik heb natuurlijk geen zin om terug te keren in de tijd, naar mijn dorp van vroeger. Ik ga natuurlijk niet in zo'n vergeten gat als Omis wonen. In Ljubljana, Zagreb, Split, Dubrovnik, Banja Luka, is de tijd niet blijven stilstaan. Daar zie je wel vrouwen op terrassen en in bars. Je kan er zelfs een ongedwongen gesprek mee aanknopen. Maar in Omis en Pisak is de vrouwenemancipatie nog niet doorgedrongen. Met het chauvinisme valt het best mee. Integendeel, meertaligheid lijkt hier een tweede natuur. De oude Petrov sprak zowel Duits als Italiaans. Behalve die ene klootzak: Darko. Darko sprak ook vloeiend Duits, zei hij zelf, hij was veel in het buitenland geweest. Hij was een gewezen kampioen hardlopen. 'Nisam komunist. Jesam Hrvat!' (Ik ben geen communist. Ik ben een Kroaat). In Pisak kwam Darko werken aan zijn datsja. Hij hangt er de grote meneer uit. Hij liet zich altijd koffie brengen door Jelena, de oudere zus van Djevojka. Een keer hoorde ik haar gillen nadat hij met zijn grote handen onder haar rokken probeerde te zitten. Rood aanlopend en vloekend stormde ze naar buiten. 'Voortaan moest hij zijn koffie zelf maar halen,' zei ze. Darko lustte zijn koffie met pruimen-jenever.

Djevojka: Pisak, Donderdag 23 juni 1988, 15:00

'...Trouwens ik vraag toch geen speciale gunsten alhoewel jij een rijke tourist bent en ik een arm Joegoslavisch meisje,' Zo begon onze eerste kleine ruzie.

'Eerst en vooral ik ben niet rijk, ik verdien goed mijn brood, meer niet...'

'Ferre, ik woonde een jaar in Engeland, ik ken het verschil. Ik leef in een arm land,' zei ik onderbrekend en toen toverde hij een konijn uit zijn hoed.

‘Misschien, maar de mensen hier zijn gelukkig. Ik zou naar Joegoslavië willen komen wonen eens ik mijn diploma informatica heb. Ik ben een dissident in mijn eigen land.’ Hij trok zich zachtjes los en keek me ernstig aan. Hij meende het. Wat nu gezongen?

‘Glupan! De mensen immigreren vanuit Joegoslavië omdat ze hier geen werk vinden. Het geld wordt hier alle jaren minder en minder waard. Jij weet niet wat je zegt. Als alles goed komt ga ik ook in het buitenland studeren.’ Hij keek me verwonderd aan.

‘Echt?’ Hij leek een beetje aangeslagen van mijn reactie.

‘Ja natuurlijk is het echt.’ Hij zweeg lange tijd.

Toen had hij nog een lumineus idee: ‘We zouden kunnen misschien kunnen samenwonen in België dan?’ Dat was niet de bedoeling. Maar wat ging er achter die frons? Ik merkte dat hij een fijn vertikaal groefje heeft tussen zijn ogen.

‘Ik dacht dat je een dissident was in België, en nu wil je daar ineens toch blijven.’ Hier had hij niet van terug. Hij aarzelde lang. Het groefje tussen zijn ogen werd dieper.

‘Ja, maar ik wordt toch niet vervolgd zoals dissidenten in Polen of Tsecho-Slovakije. België is wel nog een democratie,’ twijfelde hij. ‘Waarom wil jij feitelijk in het buitenland studeren, hou jij niet van je land?’

‘Omdat daar betere universiteiten zijn dan hier. Als ik een visum kan krijgen en een beurs ga ik volgend jaar naar Londen. Ik wil studeren aan een universiteit in Londen, ik heb daar familie wonen. Alles is zo goed als geregeld.’

‘Ja maar in België zijn ook goede universiteiten, weet je. Leuven, Gent, Brussel. Ben ik niet een beetje familie?’

‘Dan moet ik eerst Nederlands of Frans leren. Engels kan ik al. Trouwens Engels is een wereldtaal.’

‘OK, maar als je me graag ziet, wil je dan niet dichterbij mij zijn?’

‘Ferre, ik ben nog jong, ik weet niet of ik mij nu al wil binden.’

‘Maar, je maakt me gek! Denk er eens over na. Ik wil best gaan werken terwijl jij nog studeert.’

‘En Ilonka dan? Moet jij niet voor Ilonka zorgen?’ Hierop had hij niet zo direct een antwoord. Hij zat er maar wat verloren bij te kijken.

‘Wat betekent: ‘tko ćeka, doćeka?’ vroeg hij ineens ontwakend uit zijn verdoving. Waar sloeg dat nu op?’

‘Het is iets wat mensen hier voortdurend zeggen: Wie kan wachten kan van alles overkomen. Beter kan ik het niet vertalen. Het kan vele betekenissen hebben.’

‘Dat zei je toen in de slaapkamer,’ zei hij.

‘Dat weet ik niet meer, Ferre, het betekende dat je moest wachten tot ik terugkwam met de verbanddoos.’ Dat zinnentje was blijven hangen blijkbaar.

We deden we de scène die zich op mijn kamer had afgespeeld nog eens over. Ik zat ruggelings op zijn schoot en hij liet zijn lul bij de opening van mijn gleuf heen en weer glijden, naar achter naar voor. Ik draaide met mijn kont en neep mijn vagina dicht. Nu en dan liet ik zijn pik eventjes maar, een paar

centimeter in mijn natte spleet glijden. Hij hijgde en zijn lul trilde. Ik schudde met mijn hoofd bedolf zijn hoofd in mijn krullen. Hij probeerde me om te draaien, maar ik hield hem tegen. Uiteindelijk liet ik hem toch toe. Ik ging boven hem hangen, zwiepte mijn haar naar voor, plaagde hem ermee en liet dan mijn hete opgezwollen kut over zijn penis zakken. Zalig. Hij ging diep binnen in mij, nam mijn billen stevig vast met zijn beide handen en zo duwden we en sleurden we tegen elkaar. Plots schoot zijn pik er helemaal uit, maar ik stopte er hem gouw terug in met mijn beide handen. Eens ik van zijn vlees had geproefd was mijn honger niet meer te stillen. Ik bereed hem tot hij slap werd.

Ik denk niet dat Ferre echt begreep wat het betekende in dit land te leven en elke zomer de rijke Duitse en Oostenrijkse toeristen uw dorp zien overrompelen met hun dikke Mercedesen of blinkende Audi's. Onze wegen zijn niet eens gemaakt voor zo'n grote wagens. Ze kunnen zich meestal niet draaien of keren hier in de bergen. Als ze een weggetje inrijden moeten ze er dikwijls achteruit weer uitrijden. En de spullen die ze hebben: badhanddoeken zo groot als een beddenlaken, leuke sportassen, blitse zonnebrillen – moet je die lompe modellen zien die je hier in de winkels kunt kopen - kleren in de fijnste stoffen, jeans waarin je als gegoten zit, geen slappe namaak, en hun schoenen... Er zijn er die speedboten hebben waarmee ze over de golven scheren, terwijl de vissers hier nog met een roeiboot op zee gaan. Ik geloof niet dat hij het meent wanneer hij zegt dat hij naar hier wil komen wonen. Is hij echt het Noorden kwijt? Hij komt hij er telkens op terug. Maandag vertrekt hij terug naar België, hij zal daar wel wat afkoelen. Hij wil contacten leggen voor 'job opportunities'. Hij bleef maar aandringen. Ik heb moeten improviseren. Ik stelde hem voor om enkele degelijke woordenboeken te halen in Split met de belofte om hem voor te stellen aan Mate, onze computerspecialist, een ex. Ik heb er niks bij te verliezen en Mate, dat is een Nerd. Hij was 18 toen hij mijn vriendje was en studeerde elektrotechniek in Split. Nu studeert hij ingenieurs-wetenschappen in Zagreb. Hij heeft een kamer in de buurt van het jeugd-café. We hebben afgesproken in het een 'slasticarna' vlak bij de markt.

Mate: Split, Vrijdag 24 juni 1988, 07:00

Djevojka wil dat ik met een buitenlander praat. Waar heeft ze die nu weer opgescharreld? Hij is geïnteresseerd in de computerbranche in Joegoslavië. Ferre heet hij. Hij studeert informatica in België en is 25. In Zagreb is er nog geen afzonderlijke opleiding informatica, ofwel moet je wiskunde doen ofwel ingenieurs-wetenschappen, specialisatie computers. In Ljubljana staan ze al veel verder. De computerbranche? Veel stelt dat niet voor. De kennis is er wel, maar er is geen geld om de investeren. Alle investeringen komen uit het buitenland tegenwoordig. Siemens levert zowat alle computers die hier draaien. Joegoslavië staat op de rand van de afgrond. De buitenlandse schuld van de Confederatie Joegoslavië loopt uit de hand. Ze maken putten om andere putten op te vullen. En ze moeten altijd maar meer putten maken. Elk jaar moet een flink bedrag aan interesten opgehoest worden, straks betalen we meer intrest dan we afbetalen. Ze drukken geld bij met als gevolg dat ons geld elk jaar minder waard wordt. De economie zit op een hellend vlak naar beneden. Dit regime ligt aan de beademingsmachine. Er nog een infuus bijsteken zal niet helpen. Als de buitenlandse bankiers er de stekker uitrekken is het gedaan. Ik begrijp niet waarom Djevojka absoluut vandaag wil afspreken, morgenavond is Randevu open, het jongerencafé. Kan ze die jongen niet gewoon meebrengen, we zijn internationalisten, toch? Ik moet meegaan om boeken te kopen, zegt ze. Kan ze dat niet zelf? Ik wacht al een uur, maar Djevojka is nog niet verschenen. Ik heb gelukkig lektuur bij me, de Feral Tribune en Mladina. Ze is altijd te laat. Ze is nog maar 18. Ze draait iedereen rond haar vinger. Dat probeert ze met mij ook.

Het is hier wel gezellig vlak bij het paleis van Diocletianus dat geprangd zit tussen de boerenmarkt en de vismarkt. Het bruist hier altijd van het leven. Ik voel me hier als een toerist en thuis terzelfdertijd. Split is gezelliger dan Zagreb. Zagreb is te druk, te onpersoonlijk. Net als in Osijek voel je hier nog de aanwezigheid van de aarde. De boeren brengen hun vruchten die ze uit de taaie grond oogsten naar de markt hier. Het is een palet van kleuren. Osijek is groener, maar de zee hier geeft een gevoel van vijheid. Het nodigt uit om te vertrekken. Genoeg gedroomd, ik zie ze van ver komen. Zij zien mij niet hier in mijn hoekje. Ik zie al waarom ze hem niet wil meebrengen naar Randevu. Als dat een jongen is ben ik Napoleon. Die 'učenik' (jongen) is minstens 30. Daarvoor moest ik speciaal komen. Ik ben dus nog maar eens de 'domaći' (autochtoon) van dienst. Het is waarschijnlijk een van haar buitenlandse contacten waar ze zo graag mee uitpakt. Maakt niet uit. Ik wil ook wel eens contacten leggen met een buitenlander. Misschien nodig ik hem zelf wel uit naar Randevu.

Nadat Djevojka ons aan mekaar voorgesteld had stak ik meteen van wal: 'Napokon te je uzela! (Ze kreeg je uiteindelijk te pakken)', zei ik plagend.

'Ne razumem,' zei Ferre.

‘Let’s continue in English,’ probeerde Djevojka de situatie te redden.

‘Uzela, is het voltooid deelwoord van ‘uzeti’,’ hielp ik. ‘Djevojka vertelde me dat je Servo-Croatisch aan het leren was’.

‘Glupan,’ kwam Djevojka tussen.

‘Ik moet nog veel leren’, zei Ferre, ‘we zijn op zoek naar een goed woordenboek. Ja sam gladan. (Ik heb honger)’ .

Of hij dat zei om zijn kennis te etaleren of hij werkelijk honger had, weet ik niet, maar Djevojka pikte er onmiddellijk op in: ‘Idemo u gostionicu,’ (We gaan naar het restaurant.). Onder tafel schopte ze terwijl tegen mijn schenen. Ik kon nauwelijks een pijnkreet onderdrukken.

We gingen naar het restaurantje Pazar vlakbij en aten cevapici met ajuin. Ik vertelde wat over de geschiedenis van Split. Ferre luisterde aandachtig. Hij lijkt niet zo’n kwaai. Djevojka zat er maar stil bij te kijken. Alhoewel het duidelijk niet naar haar zin was nodigde ik Ferre uit voor de volgende avond in Randevu. Hij accepteerde de uitnodiging. Ik zal zorgen voor muziek morgen: Lou Reed, Nirwana, Clash, Buzzcocks, The Jam, Pankrti, Paraf, Buldožer, Električni orgazam. ‘Rokenrol’. We hebben een ingenieuze geluidsinstallatie. We kunnen zowel muziek spelen als opnemen. Opnemen op 8 sporen en mixen. Soms neem ik ook gesprekken op. Gewoon voor de fun. Leuk om achteraf te beluisteren.

Ferre: Split, Zaterdag 25 Juni 1988, 19:00

Officieel breng ik een bezoek aan de faculteit van Ingenieurs-wetenschappen van de universiteit van Split. Het kan laat worden dus ik blijf een nachtje op de studentendoom logeren. Irma die een hekel heeft aan alles wat met technologie te maken heeft, wil onder geen beding mee. Bij vast weer is ze voorspelbaar als een klok. Weet Irma veel dat in er in Split enkel wel electrotechniek onderwezen wordt maar geen computerwetenschappen. Bovendien is het niet helemaal gelogen. Mate heeft beloofd dat er in Randevu ook een van zijn professoren uit Zagreb zal zijn. Ik heb dus wel degelijk een afspraak. We koppelen dus het nuttige aan het aangename. Over het gesprek met die academicus kan ik morgen uitvoerig verslag uitbrengen aan Irma. Ik ben niet goed in liegen. Op den duur verdwaal je in je eigen leugens. Het is een kwestie van mentale hygiëne. Het is allang uitgemaakt door psychologen dat liegen veel meer inspanning vraagt van onze hersenen dan gewoon de waarheid vertellen. Ik moet de ontknoping alleen nog een beetje uitstellen. Eerst zien hoe de vork hier in zijn steel zit.

Randevu. Het gebouw lijkt op een van die stadsscholen uit de jaren '60. Grote rechthoekige vensters. Ijzeren raamwerk. De ruiten op het gelijkvloers zijn aan de buitenkant zwart geschilderd. Je kan niet binnenkijken. De deur van de gang staat open. Mate was al binnen toen we aankwamen. maar verder is er nog niemand. Mate heeft blijkbaar de sleutels. Er hangen enkele grote foto's van punk-rockbands aan de muur. De kleur van het tapijt moet ooit oranje geweest zijn, maar dat is niet meer te achterhalen. Een massieve lage tafel tussen de zetels staat vol met kaarsen en hoopjes kaarsvet glinsteren in de springende vlammetjes. Een piano tegen de muur staat ook vol kaarsen. Tussen het kaarsvet glimt het zwart gepolijste hout. Spooky! Er staat verder een pingpongtafel half in het duister. De plaats waar de zetels staan en de bar zijn verlicht met een peertje. Matte is de barman vandaag. Achteraan in de enorme zaal valt ook nog licht uit een langwerpige armatuur op het groene laken van een biljart. Djevojka heeft donkerrood, bijna zwart, lippenrood opgedaan. Is het het haar stem of is het haar make-up, maar ze doet me denken aan Siouxsie van 'Siouxsie and the Banshees'. Gelukkig heeft ze haar ogen niet verprutst met zware eyeliner. Ze ziet er wel totaal anders uit dan ik haar gewoon ben met make-up. De 'Democracy' in Gent of 'Randevu' hier in Split, ik zie het verschil niet. Het overvalt me toch een beetje. De eerste die binnenkomt na ons is Dubravka. Blijkt een goede vriendin van Djevojka te zijn. Een na een stellen Mate en Djevojka hun vrienden voor. De punk-look is een constante, dus daar moeten ik niet meer op terug komen. In alfabetische volgorde:

Bogdan, vriend van Dubravka. Afkomstig uit Tuzla. Muzikant. Mooie man.

Dubravka, studente neuropsychologie in Zagreb, geboren in Tetovo Montenegro. Napoleon beweerde al dat de Montenegrijse vrouwen de mooiste van de wereld waren en gelijk had hij. Dubravka

is een intieme vriendin van Djevojka. Ze is opvallend mooi en heeft lange zwarte krullen. Dubravka draagt een witte bloes, daaronder duidelijk zichtbaar een zwarte bh en een kort zwart rokje. Een deel van haar familie woont in Split. Ze logeert vlakbij.

Dragan, studeert economie in Zagreb. Serviër afkomstig uit Vukovar, de beste maat van Mate. Heeft een heel vrolijk gezicht, is een beetje mollig. Hij draagt jeans waarover een hemd hangt te slobberen. Er ontbreken nogal wat knopen aan zijn hemd en daarom laat hij het maar open hangen. Zijn behaarde buik hangt eruit.

Edita, tolkenschool. Ze loopt met haar neus in de wind. Haar ogen hebben iets bijzonder alsof ze een druppeltje traanvocht meer heeft dan doorsnee. Het is net alsof ze geweend heeft, maar dit contrasteert dan weer met de lachrimpeltjes rond haar ogen. Als ze lacht stulpen haar mondhoeken buiten beeld.

Mate: afkomstig uit Osijek maar zijn familie woont in Split. studeert computerwetenschap in Zagreb. Ingewikkeld.

Slobodan, afkomstig uit Belgrado, (iedereen noemt hem Bobby), laatstejaars journalistiek, afgetekende gelaatstreken, stevige kin. Vriend van allemaal. De teddybeer en grappenmaker van de bende. Hij ziet er onbehouwen uit met zijn punkkapsel en zijn kleren vol gaten maar slechts de eerste indruk.

Zoran, student elektrotechniek in Split, laatstejaars. Achtergrond Kroatisch. Ook jeans, zwarte T-shirt. Er zit een zwarte rat op zijn schouder.

Zdravko, assistent-professor informatica in Zagreb, wiskundige, Kroatisch, vriend van Zoran en Mate. Rustige magere man maar er waren bruine vlekjes op de de wijsvinger en middenvinger van zijn rechterhand, een kettingroker waarschijnlijk.

Mate: Split, Zaterdag 25 Juni 1988, 19:00

Djevojka: ‘Svi prijatelja, jedinstvo i raznolikost,’ zei Djevojka. (Allemaal vrienden, eenheid en verscheidenheid.) toen ze ons voorstelde aan Ferre.

Ferre: ‘Ik dacht dat het “Bratstvo i Jedinstvo” was (Broederschap en Eenheid)1.’

Djevojka: ‘Ljubavnik moj...ali tu svakako ne moraš zvoniti u sva zvona...!’ (Mijn liefste...maar je moet het niet over de daken uitschreeuwen...). Zei ze lachend terwijl ze met haar oogen draaide. Waarom mogen wij niet roddelen over jou, Djevojka en jij wel over ons, dacht ik, maar ik had geen zin om ruzie te maken.

Mate: ‘We zijn gewoon jongeren. Bijna allemaal waren we van kleinsaf lid van de Communistische Jeugd. Er is niks anders. Maar...’. Hij liet me niet uitspreken.

Ferre: ‘Vukovar? Ligt dat niet dicht tegen Servisch gebied? Ben je Kroaat of Serviër?’ vroeg hij aan Dragan, terwijl hij zijn hand uitstak. Dragan wist niet waar hij het had. Ook als men hem geen domme vragen stelde, was hij niet spraakzaam. Ging Ferre toch niet over die ‘fucking’ natioanliteitenkwestie beginnen? Djevojka keek hem verontwaardigd aan alsof ze: ‘Dimm it man,’ wou zeggen. Hij keek even naar de grond en schudde verder iedereen vriendelijk de hand zonder vervelende vragen. Zoran wou echter de puntjes op de ‘i’ zetten.

Zoran: ‘Wij zijn cosmopolieten. We zijn geen nationalisten. We luisteren hier allemaal naar dezelfde muziek. De Joegoslavische punk-scene is niet gebonden aan nationaliteit. Servische punk-bands treden op in Kroatië en Slovenië, Kroatische groepen geven concerten in Bosnië, Servië, en Macedonië en vice-versa. We spreken allemaal Servo-Kroatisch. De nationaliteitenkwestie is een uitvinding van de fascisten.’

Ferre: ‘Ik ben gewoon verwonderd dat hier zoveel verschillende natioanliteiten aanwezig zijn,’ zei Ferre, zich enigzins verontschuldigend)

Mate: ‘Toeristen, studenten en seizoenwerkers bezetten Split tijdens de zomer.’ Ferre lachte fijntjes. Zou hij het gesnapt hebben?

Djevojka: ‘Ja, het is hier een bordeel, he.’

Slobodan: ‘Nee serieus, in de steden is er altijd een mix. De overheid zorgt hier niet alleen voor werk, maar ook voor appartementen. Gezinnen verhuizen naar plaatsen waar er werk is. Een Servische politie-officier kan een appartement krijgen in Zagreb, een Kroatische Generaal kan gestationneerd worden in Kosovo. Zo is dat.’

Dubravka: ‘Wie problemen heeft met de overheid kan daaraan ontsnappen door naar een andere deelstaat te verhuizen. Maar ik heb geen problemen met de overheid.’

(Gegrinnik.)

Was dit duidelijk genoeg, Ferre? Het gesprek kwam moeilijk op gang. Niemand had zin om over de politieke problemen te praten. Maar je kan niet zeggen dat Ferre geen hardnekkige diplomaat was. Hij zocht naar een manier om terug in de groep opgenomen te worden. Toen zijn oog op de biljart viel kwam hij op een lumineus idee. Hij stelde voor om een potje te biljarten. Paniek! Er waren geen biljartkeus. Ik stuurde Zoran op pad. 3 minuten later kwam Zoran zuchtend binnen draven met twee vrij degelijke biljartstokken. Bon Ferre droogde ons een voor een af op de biljart. De klootzak. Een echte café-speler. Dat zag je zo. We hadden nochtans het thuisvoordeel. Alleen Zdravko bood enige weerstand. Toen wou ook Dubravka biljarten en ze versloeg hem met 2 ballen. Deze overwinning werd op uitbundig gejuich onthaald. Dat hij verloor, dat kwam natuurlijk omdat hij te veel afgeleid werd. Dubravka kan goed biljarten, maar ze heeft ook nog andere talenten. Dubravka boog zich bij elke stoot over de biljart, liet telkens haar mooie borsten half uit haar kleed hangen alsof ze er Ferre een mep mee wou geven. Zo kennen we haar. Ze bracht hem in de war.

Tenslotte is het Bogdan die voor de ambiance zorgt. Hij vroeg om de muziekinstallatie uit te zetten. Hij wou zelf muziek maken. Hij zette zich aan de zwarte piano, en begon te zingen: 'Pet je kumi...' De instrumenten werden bovengehaald. Die vind je hier met hopen, er wordt hier ook gerepeteerd door verschillende groepen. Djevojka zingt in minstens twee punkbands en speelt bovendien verdienstelijk saxofoon, Dubravka speelt accordeon, Edita viool, Zoran gitaar. Er kwam sfeer in de keet. Om beurten zongen we een lied. Djevojka begon met een stukje jazz en zong dan haar (opzweepende) versie van 'Pisak' (Schreeuw) die wel heel ver verwijderd was van de adaptatie door Bela Bartok van deze klassieker (oorspronkelijk 'Csujogato'). Daarna zongen we om beurten de Roma 'traditional' 'Kon ka mel pé' (Zij die van mekaar houden) waarvan de tekst niet volledig vast ligt, maar waarbij iedereen zijn eigen tekst improviseert. Gezongen roddels dus. Je kan er scherp mee uit de hoek komen als je uw huiswerk gemaakt hebt. Ferre moest ook een lied zingen. Hij kwam er niet onderuit. Hij vroeg de gitaar en zong (het was meer spugen) een lied van Jacques Brel in het Engels: 'In the Port of Amsterdam' gelardeerd met striemende gitaar akkoorden. Dubravka, die een goed muzikaal gehoor heeft, viel na de eerste paar strofen in met de accordeon. Tot mijn verbazing kreeg hij applaus.

Dubravka: 'Beware Djevojka, the sailor pisses on the unfaithfull love³.'

Ferre: 'Ik ben geen matroos, maar misschien wel een piraat.'

Mooie piraat, dacht ik bij mezelf. Een houten been zou hem niet misstaan. Maar dat kleine ronde zonnebril past er niet bij.

Dragan: 'Vrouwen houden mannen aan het lijntje. Er zijn er zelfs die niet weten wat te kiezen, een man of een vrouw' Dit was duidelijk bedoeld voor Dubravka.

³ Dit is de zin waarmee het lied van Jacques Brel afsluit.

Dubravka: ‘Gaan de mannen nu ook al beginnen roddelen! Ik denk niet dat Ferre daarin geïnteresseerd is.’

Ferre: ‘Ha, the battle of the sexes, dat is in België ook een populair onderwerp. Woman is the nigger of the world. Ik ga er toch maar van uit dat de mannen het zwakke geslacht zijn. Het is de vrouw die een man uitkiest en niet omgekeerd.’ Hij zette zijn zonnebrilletje af en wreef in zijn ogen.

Slobodan: ‘Natuurlijk kiezen de vrouwen. Het zijn de vrouwen die de kinderen krijgen. Zij dragen de lasten. Waarom zouden ze dan niet mogen kiezen?’ Met een brede smile. Hij meende het, onze zelfverklaarde feminist. Gewoon een techniek om vrouwen te versieren.

Edita: ‘Mannen kiezen ook,’ zei ze terwijl ze met een half oog naar Zoran keek.

Zoran: ‘Edita, jij bent de koningin van de rommelmarkt. Jij speelt met ons voeten.’

Edita: ‘Put a di madre. Moet je horen. De mannen denken net dat we hún speelgoed zijn!’ zei Edita kwaad. ‘Ik heb jou toch ook gevonden op de rommelmarkt. Jij bent de koning van de bedelaars, Mackie Messer.’ En ze begon met een geforceerde lage stem te zingen: ‘Und der Haifisch, Er hat Zähne, und er Drägt Sie im Gezicht, aber Mackie, Er hat ein Messer, doch das Messer seht man nicht.’ Dubravka viel gelijk in met de akordeon. Maar toen hield Edita er weer mee op.

Djevojka: ‘Stop eens met ruzie maken! Edita geef Zoran een kus.’ Maar dat deed ze niet. Dit zou voorlopig niet goed komen.

Dubravka: ‘Maak je geen zorgen Edita. Er zijn mannen genoeg.’ (met lichte minachting) ‘Djevojka, wat denk je? Heb het liefst een race-auto of een Diesel?’

‘Djevojka: ‘Ik hou van ritmeverandering,’ zei ze geheimzinnig.

Dubravka: ‘En lukt dat en beetje met Ferre?’

Djevojka: ‘Ja, hij ... Maar ik heb toch gezegd dat ik daar niet wou over praten nu.’

Edita: ‘Raisonnéer sur l’amour, c’est perdre la raison!’

Dragan: ‘Ich nicht verstehen.’

(Gelach.)

Edita: ‘Het betekent dat je gek wordt als je teveel over de liefde nadenkt.’

Dubravka: ‘Ja maar elke relatie heeft ook een sociale dimensie. Mannen maken er zich nogal gemakkelijk vanaf. Vroeger waren vrouwen de baas in het huishouden en de man was baas op de boerderij. Ik zeg niet dat het een eerlijke deal was, maar de rollen lagen vast. Nu gaan man en vrouw allebei uit werken, maar de mannen doen nog altijd niks in het huishouden. Er is geen eerlijke verdeling meer van de lasten en de lusten.’

Edita: ‘Mannen leven nog in het verleden. Ze willen je binnen doen en dan denken ze dat ze met jou kunnen doen wat ze willen’ (beslist)

Dragan: ‘Govno (shit), vrouwen willen altijd trouwen om jou als eigendom te legaliseren. Straks vragen ze nog dat we met een sticker op ons voorhoofd rondlopen. Ik ben getrouwd. Afblijven.’ (arrogant)

Dubravka: ‘Verboden de dieren te voeden. Het is net alsof mannen een bedreigde diersoort zijn. Mannen willen zich gewoon niet binden. Ze zijn een beetje traag van begrip. Maar als ze met jou willen neuken, kan het niet rap genoeg gaan. Dan zeggen ze dat ze je graag zien maar ’s anderdaags zijn ze het weer vergeten. Ze denken dat we allemaal ‘putas’ zijn!’

Een verwarde discussie ontspint zich over mekaar vrij laten, wederzijds respect, eeuwige liefde, romantiek enz.. Daar wil ik niet in tussenkomen. Edita had gelijk, gek werd je ervan. Ik haal een grote schaal met cevapcici, een plateau met kaas, druiven en enkele flessen wijn.

(...)

Ferre: ‘Hoe komt het feitelijk dat hier zo weinig vrouwen zijn?’

Gaat hij nu ook al de feministische toer op?’

Djevojka: ‘Dat komt omdat al onze vriendinnen reeds vertrokken zijn om het seizoen te doen. Branka zit al in een hotel in Dubrovnik. Katerina gaat werken in een restaurant in Sibenik. De mannen hebben nog geen zin om te werken.’

Zoran: ‘Wij werken met ons hoofd, he!’

(De mannen lachen.)

Zoran probeert de lachers op zijn hand te krijgen. Zdravko, die het allemaal een beetje onverschillig had aangekeken en ongeduldig zijn moment had afgewacht om iets te zeggen vond het de moment om in te pikken zoals een tang op een varken slaat.

Zdravko: ‘Hi Ferre, wat vind je van de Personal Computers van IBM? Ze willen Apple van de markt dringen. Ze gebruiken nochtans een zeet primitieve processor: Intel. Die heeft niet eens een stackregister. Motorola is toch beter.’

Zoran: ‘Ja maar er zijn goedkope klonen te krijgen van de IBM PC’s. Apple is veel te duur.’

Ferre: ‘Echt goedkoop zijn die IMB klonen niet. Een 8084 zonder harde schijf kost nog altijd 80.000 Bef. Daar moet ik bijna 2 maand voor werken.’

Zdravko: Apple is beter. Wij werken met Apple en programmeren in Pascal. Die Basic van IBM, daar krijg je alleen spaggettiprogramma’s mee. Ik heb een algoritme geprogrammeerd om integralen te benaderen met de ‘koord-methode. Het is snel en accuraat.’

Ferre: ‘Daar heb je toch geen computer voor nodig. Dat kan je ook met een programmeerbare rekenmachine’

Zdravko: ‘En kan je dan om het even welke funtie bereken?’

Ferre: 'Nee, daar heb je gelijk. Je moet telkens opnieuw je functie invoeren. Maar als je integralen wil berekenen, waarom maak je dan geen programma dat simpelweg de afgeleide van om het even welke functie geeft en omgekeerd?'

Zoran: 'Dat lijkt mij onmogelijk. Het ontbreekt computers aan wiskundige intuïtie.'

'This seems rather impossible to me, computers have no intuition.'

Ferre: 'Nee, computers hebben geen intuïtie, dat weet ik ook wel, maar ze kunnen wel regels toepassen. Ze kunnen zelfs de regels, die op een bepaald wiskundig probleem van toepassing zijn, vinden uit een database van regels. Met Prolog kan je logica toevoegen aan je programma, 'symbolic differentiation, predicate calculus, theorem proving,' het kan allemaal. Clocksin en Mellish gebruiken zelfs het berekenen van afgeleiden als voorbeeld om uit te leggen hoe je moet programmeren met Prolog,' zei hij.

Zoran: 'Hi professor?' Hier werd een zwakke plek geraakt.

Ferre: 'Jullie moeten Ivan Bratko toch wel kennen. Hij is toch ook een Joegoslaaf. Hij werkt in Ljubljana, hij heeft een schitterend boek geschreven over Prolog. Beter dan Clocksin en Mellish' Zdravko: 'Ik ken Bratko ook, maar hier in Split willen ze er niet van horen. Op onze dienst gelooft men niet dat Artificiële Intelligentie iets zal worden'

Dubravka: 'Vroeger trokken onze mannen naar de oorlog, nu verbergen ze zich achter hun computers. Govno, willen jullie eens ophouden over die computers!' Ze keek heel boos.

Discussie gesloten. Djevojka vroeg wie er nog wijn wou. Ze ging enkele flessen wijn halen in de kelder.

Djevojka: 'Moet ik de flessen openmaken?'

Dubravka: 'Natuurlijk, we hebben dorst.'

Ferre: 'Hoe zit dat, trouwt men nog altijd voor de kerk in Joegoslavië?'

Dragan: 'Dat gebeurt maar zelden. Maar het gebeurt nog. Slechts 1 op 3 is nog praktiserend katholiek in Kroatië. In Bosnië is 1 op de 5 Moslim en de Serven zijn zogezegd Ortodox, maar daar zie je niet veel van.'

Djevojka: 'De kerken blijven leeg.'

(...)

Ferre: 'Vorig jaar was ik in Ochrid en Tuzla. Het is een heel mooie streek. Maar ik zag daar toch nog veel armoede. Praktisch geen auto's. Boeren met de sjees⁴. Ik waande mij 50 jaar terug in de tijd. Het contrast met bijvoorbeeld een stad als Split of Zagreb kan echt niet groter zijn.'

⁴ Licht 2-wielig rijtuig met kap

Dubravka: 'Er zijn nog zeer arme regio's in Joegoslavië. Kosovo, Macedonië, bepaalde stukken van Bosnië en Servië en Montenegro.'

Ferre: 'Wordt daar dan niks aan gedaan?'

Dubravka: 'Er is een federaal kredietfonds "Fond Federacije Kreditiranje". De bedoeling ervan is dat de sociale en economische ongelijkheid in Joegoslavië ermee opgelost geraken. Maar het systeem werkt niet.'

Slobodan: 'Elke republiek draagt 2% van zijn BNP bij aan het fonds. Arme regio's zoals Kosovo, Montenegro, Bosnië, Macedonië kunnen goedkoop lenen bij het fonds. Kroatië and Slovenië dragen ongeveer 45 % bij in het fonds terwijl we samen maar 26 % van de Joegoslavische bevolking uitmaken.'

Zdravko: 'Dit betekent dat wij hier in Kroatië werken om de lonen te betalen van de arme Kosovaren en Bosniërs. Hierdoor wordt de ontwikkeling van de economie in Kroatië en Slovenië afgeremd.'

Dubravka: 'Het gaat wel om leningen, Zdravko. Ze moeten het wel terugbetalen. En hebben we hier tekort misschien? Zou jij zo vet willen worden als de Duitsers die hier op vakantie komen?'

Ferre: 'Heeft het niet te maken met het feit dat de gronden weinig opbrengen in die streken? Welvaart in een agrarische economie heeft dikwijls te maken met klimaat en bodemrijkdom. Vlaanderen, waar ik woon, was vroeger ook arm omdat de grond er niet vruchtbaar is. Zandgrond. Maar sedert we bij de Europese Unie zijn is de landbouw geïndustrialiseerd. Er is enorm geïnvesteerd in de industrie de laatste 20 jaar. De welvaart stijgt zienderoogen.'

Dubravka: 'In Montenegro en Bosnia-Herzegovina groeien alleen rotsen!'

Slobodan: 'Knin is ook een arme regio in de bergen. Het is een deel van Kroatië. De boeren vragen zich elke winter af hoe ze moeten overleven. Maar in Zagreb geven ze geen zier om Knin.'

Dubravka: 'Er wordt veel geld verspild aan prestigieuze projecten.'

Zdravko: 'En vergeet de inefficiëntie niet van de bureaucratie. Heel wat fabrieken draaien vierkant.'

Dubravka: 'O, maar de wapenindustrie draait wel goed. Joegoslavië is de 4de wapenexporteur van de wereld. Wist je dat we het 4de grootste leger van Europa hebben?' Het misprijzen stond op haar gezicht te lezen.

Dragan: 'We zijn een land met schulden. De interest op de nationale schuld is sedert vorig jaar groter dan wat we aan defensie uitgeven,' komt Dragan even tussen want het is zijn topic, maar hij mengt zich verder niet in de discussie.

Dubravka: 'Elke Dinar die aan wapens wordt uitgegeven is ere en teveel!'

Zdravko: 'Ik ben ook voor de conversie van de wapenindustrie, maar als we de rest van de wereld willen bijbenen zal er geld moeten vrijkomen voor onderzoek. De toekomst is aan de nieuwe technologieën. Daarvoor zijn grote budgetten nodig. Maar alle budgetten in Joegoslavië moeten door 8 gedeeld worden. Elke republiek wil zijn deeltje van de koek. Zo komen we er nooit.'

Slobodan: 'Er is geen samenwerking meer in Joegoslavië. We hebben nood aan een gemeenschappelijke markt.'

Zdravko: 'Na de dood van Tito is het land beginnen uiteenvallen.'

Slobodan: 'Tito hield het land bijeen.'

Zdravko: 'Dank zij de Europese Gemeenschap is West-Europa er enorm op vooruit gegaan.'

Ferre: 'Ja, maar ze werken daar ook niet altijd efficiënt'

Zdravko: 'Ze realiseren wel doelstellingen, misschien lukt niet alles even goed.'

Djevojka: 'You loose some, you win some.'

Slobodan: 'Ja, maar er is wel een groot verschil tussen het arme zuiden en het rijke noorden. Als een arme man zijn geld verliest, verliest hij alles, de rijke kan het aftrekken van zijn belastingen. Ik wil maar zeggen dat we hier in een negatieve spiraal zitten en zolang we daar niet uitgeraken is het pompen of verzuipen.'

Zdravko: 'Het probleem met Joegoslavië is dat het nergens bijhoort. Wat voorheen een voordeel was is nu een nadeel geworden. Hoe groter de markt, hoe groter de economische gemeenschap, hoe beter men tegenslagen kan opvangen. Het is net zoals bij verzekeringen: risicospreiding.'

Dubravka: 'Elke tegenslag weegt hier dubbel. De verschillen tussen de regio's worden de laatste 10 jaar groter, in plaats van kleiner!'

Ferre: 'De arme man wordt armer en de rijke man wordt rijker. Is er dan geen verschil meer tussen het socialisme en het kapitalisme?'

Slobodan: 'Kijk het socialisme heeft zijn goede en slechte kanten, maar een goede kant is dat het propageert dat alle mensen op deze wereld gelijk zijn.'

Dubravka: 'Er zijn twee manieren om politiek te bedrijven. De ene manier is om zoveel mogelijk mensen bijeen te brengen en te werken aan het gemeenschappelijk belang, de andere manier is om zoveel mogelijk macht voor jezelf te verzamelen en dan moet je de mensen tegen mekaar opzetten. Dat laatste is wat hier gebeurt. Onze politici zijn corrupt. Het nationalisme steekt de kop op. Dit heeft niks meer te maken met socialisme.'

Slobodan: 'Dat het systeem corrupt is spreekt niet tegen dat het gelijkheidsbeginsel een goed uitgangspunt is. Soms kunnen we ons nog op dat gelijkheidsprincipe beroepen.'

Ferre: 'Blijft er nog iets over van het socialisme in Joegoslavië? Bestaat er nog zoiets als solidariteit? In België wordt alles bepaald door de macht van het geld. De hele maatschappij is gericht op competitie. Mijn land is bevolkt met allemaal kleine middenstanders. Een medeburger is een concurrent, een mogelijke vijand. Iedereen wantrouwt iedereen.'

Djevojka: 'The winner gets it all.'

Dubravka: 'Er kan altijd maar een winnaar zijn.'

Ferre: 'Zo is dat. Voor elke winnaar zijn er tien verliezers.'

Slobodan: 'Zover is het hier nog niet, gelukkig. We halen nog altijd onze trots uit het feit dat het gelijkheidsbeginsel een fundamenteel gedachtegoed is van het socialisme. Het is niet omdat je met een dikke Mercedes rijdt dat wij moeten buigen voor u, ook al zijn we niet rijk of beroemd. Of je nu Danilo

Kiš, Vasko Popa of gewoon Petar Bogdanovic heet, lid van de bond voor amateur-schrijvers, iedereen heeft hier zijn plaats. Niemand wordt hier te kakken gezet.'

Slobodan: 'Laten we onze problemen even vergeten en de glazen klinken op onze Belgische gast.'

Ferre: 'Zdravlje.'

Iedereen: 'Zdravlje.'

Djevojka: 'Kom laten we wat gaan dansen en plezier maken.'

Het gesprek kabbelde nog wat verder. Djevojka vulde nog eens de glazen bij met Plavac wijn. Edita en Zoran bleken toch mekaar gevonden te hebben. Ze hadden zich niet veel meer in de conversatie gemoeid, maar hadden onder mekaar hun eigen kleine conversatie voortgezet. Edita lag in de armen van Zoran. Ze stonden beiden op en begonnen te dansen, heel dicht bij mekaar. Ze schaamden er zich niet voor mekaar overvloedig te kussen en te strelen. De sfeer werd altijd maar uitbundiger en feestelijker. Djevojka zorgde ervoor dat onze glazen nooit leeg waren maar er was nog niemand dronken. Toen de locale Plavac wijn op was, verscheen er donkere rode Servische Procupac wijn op tafel. Hier en daar begonnen de ogen te flikkeren als de kaarsjes.

Dubravka: 'Mag ik uw man even lenen?'

Djevojka: 'Alleen jij mag dat.'

Dubravka wrijft heel dicht tegen Ferre aan. Voor de eerste maal komt Ferre niet over als een alien. Djevojka staar er naar te kijken. Rond 2 uur 's nachts vertrokken ze alle 3 samen, arm in arm, Ferre in het midden, zonder Bogdan, want die was al vroeger vertrokken.

Dubravka: Split, Zondag 26 Juni 1988, 02:00

Lichtjes beneveld arriveren we op mijn kamer. Een mistige roes gaat af en aan in mijn hoofd. Wat moet ik met dit bizar plan van Djevojka. Ik moet in beweging blijven, niet nadenken, doen. We dansen om beurten met Ferre. Ik weet niet of ik dit wil of niet. Maar ik en Djevojka hebben een pakt gesloten. Wij zijn om beurten dirigent en solist, de koninginnen die harten doen smelten. De mannen spelen de tweede partituur. Terwijl ik met Ferre dans, gaat Djevojka languit op het bed liggen. Daardoor schuift haar kleed omhoog en zie je een tipje van haar slipje. Ik word er zelfs een beetje geil van. Is dat nu de bedoeling? Als we wisselen neemt Ferre, die toch ook al flink in de wind is, haar poes boven haar slipje. Dat komt ervan. Als hij haar preutje loslaat tijdens het dansen, leidt ze er zijn hand terug naartoe maar nu onder haar slipje. Ze geniet duidelijk van zijn strelingen en geneert zich niet voor mij. Ik kan niet meer volgen.

'Ja se osjećam vruće, topim,' (Ik heb het warm, ik smelt) zucht ik. Ik moet iets doen.

'Ja ću pomoći,' (ik zal je helpen) antwoordt Djevojka. Ze doet de nog resterende knopjes van mijn bloes open en doet die traag uit.

We giechelen allebei en we beginnen met mekaar te dansen. We dansen dicht bij elkaar. Djevojka wrijft met haar wang tegen mijn wang. Haar heupen schuiven tegen mijn heupen. Ik voel de warmte uit haar schoot stralen. Ik streel over haar mooie kont en duw haar tegen me aan, mijn handen glijden ongedurig over haar achterbillen alsof ik haar wil optillen waardoor haar kleed naar omhoog schuift. De tepels van Djevojka zijn hard. Het maakt me geil. Maar Ferre is ook nog wakker. Hij kan het niet laten eens langs die prachtige dijen van Djevojka te strelen en nog even zijn hand tussen haar billen te laten glijden voor hij zich - straks komen onze handen daar mekaar nog tegen - op een stoel, mijn enige stoel, laat zakken.

'Vruće...' zuchte Djevojka en ze laat haar kleedje zakken op haar heupen.

Djevojka draagt geen bh. Ik wil in haar tepels bijten, maar houd me nog even in. Ik word er duizelig van. Ik zoek haar mond, lik langs haar lippen en fluister dan in haar oor met de vraag hoe het nu verder moet. We houden mekaars hand vast tussen onze borsten, ze kijkt ernaar, maar ze reageert niet. In feite heb ik zin om met dit spelletje op te houden. Ik wil Ferre niet verleiden om Djevojka een plezier te doen. Misschien wil ik hem straks wel voor mezelf? In feite ben ik zelfs een klein beetje verliefd op hem, reden te meer om ermee op te houden, of om er mee door te gaan? Het draait een beetje in mijn hoofd. Ik kan niet meer helder denken. Ik voel Djevojka's hand onder mijn rok glijden. Ze streelt me. Ferre zit er bij voor spek en bonen, maar hij lijkt er wel van te genieten.

'Ja se osjećam hladno,' (Ik heb het koud) probeert hij.

'Dodji ovamo, Duba će grijati' (Kom hier, Duba zal je verwarmen) neuriet Djevojka. .

Ze trekt hem op van de stoel en duwt hem in mijn armen. Daarna gaat ze lachend achter mij staan en legt haar handen onder mijn borsten en duwt ze samen naar omhoog.

'Kijk, Ferre, vind je ze niet mooi?' vraagt ze haar hoofd schuin houdend. Ze knoopt mijn bh los en wrijft met haar volle handen over mijn tepels. Ik wordt nat.

'Ze heeft een mooie boezem,' zegt hij schaapachtig.

'Wat een schat voor onze piraat!' dringt ze aan, maar hij reageert niet.

Eerst is hij te beroerd om verdere actie te ondernemen. Aan zoveel vrijgevigheid had hij zich niet verwacht. Djevojka staat dicht bij ons goedkeurend te glimlachen en streelt mijn borst. Hij kust Djevojka. Ze knipoogt naar mij. Ik duw tegen de bobbel in zijn broek. Ik voel een steek tussen mijn lenden. Het vuur laait op. Dan streelt hij eindelijk ook mijn borsten met zijn volle handen. Zalig. Ik word geiler en geiler. Ik laat mijn handen over zijn harde penis glijden en masseer hem zachtjes boven zijn broek. Dan neemt hij boven mijn rok voorzichtig mijn poes vast. Mijn kut staat gezwollen, dat moet hij voelen. Maar nu stulpt ze nog meer uit dan gewoonlijk. Ik moet plassen. Shit. De druk van zijn hand neemt toe en de druk op mijn blaas ook, het wordt onhoudbaar. Pijn en genot. Ik vrees dat ik het niet zal kunnen houden. Als het Djevojka geweest was, dan had ik mijn plas laten lopen op haar hand, het was al eerder gebeurd - reeds als kinderen speelden we met elkanders poesje - maar ik vrees dat Ferre zich hierdoor niet vereerd zal voelen. Ik verontschuldig mij en haast mij naar het toilet. Opgelucht laat ik mijn blaas leeglopen. Het klettert tegen de WC-pot en spat een beetje terug tegen mijn billen. Ik ben alle gevoel van richting kwijt. Ik voel me een beetje vies. Ik probeer na te denken. Het duizelt in mijn hoofd en ik moet me vastgrijpen aan de muur om niet omver te vallen. De rol WC papier schiet er natuurlijk af en rolt tergend traag af over de badkamer vloer. Merde. Ik wou er net mijn billen mee afkuisen. Alsof we WC-rollen op overschot hebben. Ik voel een braakgevoel opkomen in mijn keel, ik ga over de lavabo hangen. Ik kan niet meer nadenken. Uiteindelijk gutst er een rode straal uit mijn keel. Ik heb teveel gedronken. Ik voel me iets beter nu mijn maag leeg is, en was mijn billen af met koud water. Dat doet goed, maar als ik in de spiegel kijk schrik ik me rot. Ik zie bleek, mijn mondhoeken wijzen naar beneden, mijn ogen staan getrokken, mijn tepels hangen er slapjes bij, de mascara is uitgelopen, ik zie er verschrikkelijk uit. Een vrouw staat gemiddeld in haar leven 2 jaar voor de spiegel, maar als ik zo doorga, zal ik het niet halen. Ik krijg het ineens ook erg koud. Ik bibber. Ik fatsoeneer mij een beetje, zo durf ik me niet te vertonen, ik vind nog een T-shirt in de wasmand en strompel, onzeker op mijn benen terug naar de kamer. Ze liggen daar allebei op het bed. Half uitgekleed liggen ze mekaar te strelen. Ik verontschuldig mij en ze staan traag en glimlachend op. Ze staan ook niet meer zo vast op hun benen. Ze hebben er blijkbaar allebei van genoten, ze lachen een beetje schlemielig. Die twee haal je voorlopig niet uit elkaar. Het snode plan is mislukt.. Wij hebben het bed dus niet gehaald. 'Alcohol stimulates he desire, but it inhibits the performance', schreef Shakespeare. Ze staat nog wat te drentelen en ik laat verstaan dat ik wil gaan slapen. Ik ben het zat. Ik doe mijn rok uit en ze stoppen me haastig onder de dekens en

vertrekken. Een bizarre gedachte draait rond in mijn hoofd: 'Ik geloof dat men er bij de definitie van de mensenrechten eentje vergeten is, namelijk het recht op liefde...' Zo val ik in slaap.

's Anderdaags heb ik natuurlijk een kater. Nu ik heb ik wel al eens eerder een kater gehad, maar deze keer voel ik me echt kapot, zowel fysiek als mentaal. Ik dobber als een losgeslagen wrak op de blubber van mijn gevoelens. Mijn schoonzus zet thee voor mij van aardbeiblad, marjolein en oranjebloesems. Veel water en thee drinken helpt. Ik begin een drankprobleem te krijgen. Zo kan het niet verder. Hoe ben ik hier in hemelsnaam in verzeild geraakt? Ik kreeg niet veel zakgeld thuis. Frustrerend. Ik wilde niet op de kap van een ander leven als we een feestje bouwden. Ik kon goed biljarten – de verliezer betaalt voor een consumptie - en zo verdiende ik mijn drankjes. Een voor een, maar als je van acht tot twaalf boven het groene laken hangt zijn er dat veel. Venten: ze gaan die meid eens op haar plaats zetten. Je zag het aan hun arrogante blikken. Je bent het ene spelletje nog niet begonnen of ze komen reeds op de rand van de tafel kloppen, en passant, terwijl ze doen of ze moeten gaan pissen. Ook al wil je allang ophouden, je kan niet weigeren, dat is de code. Die sukkel hebben natuurlijk niet het verstand om van mijn borsten weg te kijken, en ik laat ze hangen natuurlijk. Maar ik ben goed ook, want ik speel veel. Er zullen er wel geweest zijn die tegen me speelden om stiekem mijn borsten te zien of als ik een verre bal moest raken en languit over biljart moest gaan liggen onder mijn rok te gluren. Met een kort rokje breng ik ze nog meer van hun water. Ze geraken opgewonden. Ze verliezen hun concentratie. Ze zullen gegarandeerd masturberen als ze thuis komen. Soms zie je ze onzeker worden als ze een bal achter staan. Ze proberen me ook te imponeren door allerlei technische hoogstandjes – waarvan de helft mislukken – op te voeren. Ze laten lange zuchten horen, draaien weg met hun hoofd. Ze vloeken. Je ziet ze knarsetanden... Ik hoor al eens dat er onder de mannen over mij geroddeld wordt uit ressentiment. Ze halen hun gram door te vertellen dat ik lesbisch ben, of ze noemen me de ijskoningin.

Het eigenaardige is dat je niet voelt dat je dronken aan het worden bent terwijl je aan het spelen bent. Waarschijnlijk is het de adrenaline die je nuchter houdt. Maar als je ermee stopt krijg je een slag in je nek. Tegen we aan het dansen toe zijn, ben ik meestal al veel te tureluurs om nog een vent binnen te doen. Ik blijf altijd tot de laatste. Zo heb ik Bogdan leren kennen. Muzikanten blijven ook altijd hangen na hun optreden tot de laatste man vertrekt.

Er waren nog andere dingen die me naar de drank deden grijpen. Het contact met psychiatrische patiënten bijvoorbeeld tijdens mijn opleiding: psychoten, schizofrenen, depressieven. De eerste jaren van je studie ben je tijdens de stages ook meid voor alle werk. Niet leuk allemaal. Wist je dat 10 % van de vrouwen lijden aan postnatale depressies. Bon maar alcohol lost niks op, het verergert alleen maar de zaken. Ik heb ondertussen al voldoende toxicomanen gezien om mij daarvan bewust te zijn. Als neuropsycholoog zou ik eigenlijk altijd nuchter moeten blijven. Ik neem me voor een tijdje resoluut en radikaal te stoppen met alcohol...

Ik vraag me af hoe Ferre over ons denkt. Ik bedoel ons als Joegoslaven, of Kroaten, of Serven, of... Ik moet die poespas niet. Ik ben Joegoslaaf. Geen Servische, geen Montenegrijnse, op mijn paspoort staat: Joegoslaaf. Je kan daar voor kiezen. We zijn een minderheid, 4 % geloof ik, maar toch, we bestaan. Wat speelt er in de achtergrond door zijn hoofd als hij met ons praat. Misschien, niks? Misschien alles. Denkt hij ook in clichés – de egalitaire massa, amorf, gedisciplineerd, kleurloos, arm maar redelijk proper – zoals ik al zoveel ervaren heb bij buitenlanders. De buitenlanders denken soms heel stereotiep over ons Joegoslaven. Ze denken dat we allemaal radertjes zijn in de grote Comecon machine, roterend rond de centrale as van Moskou terwijl we niet eens tot de Comecon behoren. Hoe stellen ze zich voor dat we door het leven gaan? Half slapend, strompelend, bedwelmd door de propaganda, automaten zoals in ‘Modern Times’ van Chaplin. Die film is hier een hit jongens. Wij kennen Chaplin ook. Waarom is hij trouwens de VS ontvlucht? Wij zijn ook vrije individuen, geen nummers. Wij nemen onze vrijheid zoveel we kunnen.

Hoe vallen hun opvattingen te rijmen met wat ze hier ervaren? Wat denken ze als ze in een restaurant na een uur nog niks op tafel zien verschijnen? Er is hier in dat land niets dat naar behoren functioneert. Een systeem waar voor iedereen werk gegarandeerd is, werkt luiheid in de hand. Aangeleerde hulpeloosheid, in het behavioristisch jargon. Zo heet het in de buitenlandse studies. Tussen haakjes ze zijn slecht geïnformeerd, er is hier grote werkloosheid, onze mensen gaan naar het buitenland werken, omdat er hier geen jobs zijn. Of ook nog, iedereen verdient hier evenveel, of ze hun best doen of niet, het maakt niet uit, carrière maken is louter een politieke zaak? Ik heb het allemaal al eens gehoord in de discussies die ik graag aanga met toeristen en buitenlandse bezoekers aan de universiteit. Ik ben niet bang voor de confrontatie, ik zoek ze. ‘The mind is like a parachute, it only works if it’s open (Frank Zappa). Dat carrière maken vooral een politieke zaak is, klopt inderdaad en dat is nefast ook, maar is het dat in Duitsland ook niet een beetje, met zijn ‘Berufsverbote’? Het nepotisme, de bureaucratie en de corruptie lopen hier de spuigaten uit, maar moeten ze ons daarom allemaal op een hoopje veggen als communistische agenten? Corruptie is geen uitvinding van bij ons.

Er is nog een heel leven buiten de staat (een vat vol tegenstrijdigheden trouwens) er is nog een heel leven buiten die carrière. Wij zijn geen uitslovers, maar we doen ons werk. De vakmensen en professionelen hebben ook hun beroepseer en ze proberen hun werk zo goed mogelijk te doen. Bij de medische staf van het ziekenhuis waar ik stage loop heb je schatten van mensen. Goed werk schenkt ook voldoening. De feedback die je krijgt houdt je aan de gang, niet de wortel die ze voor je neus hangen. We doen voort, maar we laten ons niet stressen. Als ze vriendelijk zijn, zijn we ook vriendelijk terug, maar als ze op ons neerkijken, waarom zouden wij dan niet op hen mogen neerkijken? Wat denken ze als ze moeten staan wachten aan een loket (plaspauze of de loketbediende is een babbeltje aan het slaan)? Allemaal luiaards? Wat denken ze als ze soms afgebekt worden door een caissière omdat ze lomp zijn en

ongeduldig staan dringen? Er wordt hier over gepraat, wees dat maar zeker. Wij Joegoslaven zijn trotse mensen, vrije individuen, geen nummers. We laten niet op onze kop zitten. De vet gevreten toeristen moeten zich niet beter voelen dan wij, en dat willen we hen wel eens laten voelen. Als je in Italië een winkel binnenstapt hangen de verko(o)p(st)ers al direct aan je lijf. Ze willen weten waarmee ze je van dienst kunnen zijn. Wat ze je nu eens gaan aansmeren, denk ik dan. De gediensstigheid druïpt eraf: de lichtjes gebogen houding, de gemaakte tandpasta glimlach, de houderige bewegingen. Het is fake! Verkopen willen ze, want eens ze merken dat we Joegoslaven zijn zonder geld, dat we niet al veel te spenderen hebben, wordt de aandacht al veel minder. De tweede keer dat we langs komen bekijken ze ons alsof we dieven zijn, alsof we zullen buiten lopen zonder te betalen.

Naschrift

Dit verhaal is fictief en niet autobiografisch. Alhoewel ik elementen uit mijn eigen ervaring heb gebruikt als inspiratie zijn deze complet uit hun kontekst gerukt, verdraaid en aangepast aan de noden van het verhaal. In alle gevallen heb ik, om misverstanden te voorkomen en om privacy redenen, alle bestaande personen andere namen gegeven. Alle gelijkenissen met bestaande personen of situaties zijn dus ofwel toevallig ofwel totaal uit de lucht gegrepen.

Tekstverwerking: OpenOffice.orgWriter 2.4